

**Schendingen van de Affectieve Common Ground:
Het Effect op Negatieve Emoties via Geloofwaardigheid**

T. M. A. Tholhuijsen

SNR 1264205

Masterscriptie Communicatie- en Informatiewetenschappen

Specialisatie Communicatie en Cognitie

School of Humanities and Digital Sciences

Tilburg University, Tilburg

Begeleider: dr. E. Oversteegen

Tweede lezer: dr. C. L. G. de Vos

Maart 2021

Samenvatting

Een van de manieren waarop men impliciet kan communiceren is met behulp van presupposities. Presupposities doen een beroep op de common ground, hierbij wordt voorondersteld dat de ontvanger over bepaalde informatie beschikt (Stalnaker, 1970). Er kan onderscheid gemaakt worden tussen verschillende talige presuppositiedragers: aspectuele werkwoorden, factieve werkwoorden en modale partikels. Aan de hand van deze werkwoorden en partikels kan een zender dus refereren aan de common ground (Karttunen, 2016; Repp, 2013). Verwacht werd dat wanneer men in conflictsituaties, of in andere situaties waarin emoties centraal staan, met elkaar communiceert en er gerefereerd wordt aan informatie die alleen door de zender voorondersteld wordt, dit negatieve emoties kan veroorzaken. Ook werd verwacht dat dit effect bewerkstelligd zou worden wanneer er sprake is van geloofwaardigheid. Om te onderzoeken of deze verwachtingen juist waren, hebben participanten drie teksten gelezen: een tekst in de conditie met aspectuele en factieve werkwoorden, een tekst in de conditie met modale partikels en een tekst in de neutrale conditie.

Uit de resultaten van dit onderzoek is gebleken dat het ten onrechte een beroep doen op de affectieve common ground doormiddel van het gebruik van partikels en aspectuele en factieve werkwoorden niet leidt tot een hoger niveau van ervaren negatieve emoties. Er is een negatief effect gevonden van het schenden van de affectieve common ground middels het gebruik van aspectuele en factieve werkwoorden op de ervaren bedroefdheid. Dit effect werd gedeeltelijk gemedieerd door geloofwaardigheid.

Inhoudsopgave

1. Introductie	3
2. Theoretisch kader	4
2.1 Emoties in taal	4
2.2 Common ground	6
2.3 Impliciete verbale communicatie van emoties	9
2.4 Talige presuppositiedragers	13
3. Methode	16
3.1 Design.....	16
3.2 Materiaal	17
3.3 Participanten	19
3.4 Measures.....	20
3.5 Procedure	21
3.6 Data-analyse.....	22
4. Resultaten	23
4.1 Versies	24
4.2 Bangheid	24
4.3 Boosheid	24
4.4 Bedroefdheid.....	25
4.5 Mediatie analyse.....	26
5. Discussie	28
6. Conclusie	32
Referenties	34
Bijlagen	42
Bijlage 1: Common ground schetsen	42
Bijlage 2: Teksten in de neutrale conditie	43
Bijlage 3: Teksten in de modale partikel conditie.....	44
Bijlage 4: Teksten in de aspectuele en factieve werkwoorden conditie	45
Bijlage 5: Informatiebrief participanten.....	46
Bijlage 6: Vragenlijst.....	47

1. Introductie

Verbale communicatie is een van de belangrijkste sociale gedragingen, waarbij een zender en ontvanger, middels een gesprek, continu ideeën met elkaar uitwisselen (Chen, 2012). Onder verbale communicatie valt zowel schriftelijke als mondelinge communicatie (Michels, 2014). In de dagelijkse verbale communicatie zijn emoties, zowel iemands eigen emoties als de emoties van een ander, veel voorkomende onderwerpen (Fussell, 2002). Iedere taal biedt taalgebruikers verschillende verbale strategieën om, zowel expliciet als impliciet, emoties uit te drukken (Fussell, 2002).

Als mensen met elkaar communiceren over emoties, wordt dit veelal impliciet gedaan (Pennebaker et al., 2003). Bij impliciete communicatie wordt vaak gebruik gemaakt van woorden die refereren aan bepaalde informatie (Stalnaker, 1978). Wanneer de zender in een gesprek refereert aan informatie die hij of zij als gemeenschappelijke kennis vooronderstelt bij de ontvanger, dan gaat de zender ervan uit dat die kennis deel uitmaakt van de common ground van hen beide (Enfield, 2006a). In een gesprek kan met behulp van een speciale categorie woorden gerefereerd worden aan de common ground. Deze woorden worden presuppositietriggers genoemd (Stalnaker, 1978). Als de zender de informatie als gemeenschappelijke kennis *vooronderstelt* (bijvoorbeeld door het gebruik van een presuppositietrigger) zijn er verschillende mogelijkheden. Hij of zij kan die vooronderstelling terecht doen – dan is er geen probleem. Ook kan het zo zijn dat de informatie door de ontvanger niet als common ground beschouwd wordt (Stalnaker, 1970). De ontvanger kan er dan voor kiezen om de nieuwe informatie toe te voegen aan de common ground (accommoderen) of de nieuwe informatie te verwerpen (Stalnaker, 1978). Omdat het terecht refereren aan de common ground in emotionele situaties positieve gevoelens opwekt en de band tussen zender en ontvanger versterkt (Enfield, 2006b), wordt verwacht dat wanneer men, in conflictsituaties of in andere situaties waarin emoties centraal staan, met elkaar communiceert en er gerefereerd

wordt aan informatie die alleen door de zender voorondersteld wordt, dit bij de ontvanger negatieve emoties als bijvoorbeeld frustratie of irritatie kan veroorzaken.

In de volgende secties zal de literatuur met betrekking tot de communicatie van emoties, common ground en talige presuppositiedragers worden besproken. Voortbouwend op inzichten met betrekking tot de emotionele common ground en accommodatie, wordt in dit onderzoek het emotionele effect onderzocht van schendingen van de common ground. Een antwoord wordt gezocht op de volgende onderzoeksvraag: *“Wat is het effect van schendingen van de affectieve common ground op negatieve emoties bij de ontvanger?”*.

2. Theoretisch kader

2.1 Emoties in taal

Emoties vormen een belangrijk bestanddeel van de intermenselijke communicatie (Van Berkum, 2011). Naast het feit dat emoties onderwerp van gesprek kunnen zijn, kunnen emoties ook worden ervaren als gevolg van interacties met een ander onderwerp (Barrett et al., 2006). Hoe goed emoties worden geuit door de zender en worden begrepen door de ontvanger heeft invloed op de interpersoonlijke relatie en het individuele welzijn (Fussell, 2002). In een therapeutische context is het uiten van emoties door de cliënt en het begrijpen van en reageren op deze emoties door de therapeut essentieel voor de voortgang. In zowel de dagelijkse als de klinische communicatie is de interpersoonlijke communicatie van emoties dus van fundamenteel belang. Ondanks het feit dat emoties zo'n belangrijke rol spelen in de intermenselijke communicatie, krijgen deze pas recent aandacht in de taalkunde (Pennebaker et al., 2003).

Het communiceren van emoties vraagt taalvaardigheid en inzicht. Emoties bestaan niet alleen uit affectieve responses, maar ook uit lichamelijke reacties, cognities en gedragingen (Ekman & Davidson, 1994). Omdat emoties tevens subjectieve ervaringen zijn, zijn ze vaak

lastig expliciet in woorden uit te drukken (Fussell & Moss, 1996). Metaforen en andere vormen van figuurlijke spraak kunnen dan gebruikt worden om te trachten de diverse componenten van emoties (kort en bondig) in woorden te vangen en tevens de intensiteit van de emotie aan te geven (Fussell & Moss, 1996).

Volgens de basisemotietheorie van Ekman zijn er zes verschillende basisemoties. Namelijk: verdriet, vreugde, angst, woede, afschuw en verbazing. Deze zes emoties worden gezien als basisemoties omdat de gezichtsuitdrukkingen als gevolg van deze emoties in ieder land en in iedere cultuur herkend worden; het zijn universele emoties (Ekman, 1999). De basisemoties vormen de basis voor complexere niet-basisemoties. Niet-basisemoties bestaan uit combinaties van de basisemoties (Ekman & Friesen, 1975; Plutchik, 1962; Tomkins & McCarter, 1964; Tomkins, 1963). Uit recenter onderzoek is gebleken dat niet zes maar vier van deze basisemoties universele en primaire emoties zijn, die de basis vormen voor meer complexe en samengestelde emoties. Deze emoties zijn: blij, boos, bang en bedroefd (Gu et al., 2015, 2016; Jack et al., 2014; Zheng et al., 2016). Uitdrukkingen van de basisemoties blij, boos, bedroefd en bang kunnen zowel verbaal als non-verbaal tussen en binnen alle culturen herkend worden (Pell et al., 2009). Volgens Pell en collega's kan in de interpersoonlijke communicatie de ontvanger deze emoties zowel aan het gezicht als aan het stemgeluid van de zender herkennen, ongeacht de cultuur en taalkennis van de ontvanger. Omdat de emoties blij, boos, bang en bedroefd primair zijn in de interpersoonlijke communicatie (Pell et al., 2009), hebben deze vier emoties een centrale positie in onderzoek waarin emoties in communicatie in kaart worden gebracht.

Wanneer een zender en ontvanger met elkaar communiceren over emoties wordt dit veelal impliciet gedaan (Pennebaker et al., 2003). Bij het impliciet communiceren wordt gebruik gemaakt van woorden die refereren naar bepaalde informatie (Stalnaker, 1978). Als de zender refereert naar deze informatie vooronderstelt hij of zij dat deze informatie

gemeenschappelijke kennis is voor zowel zender als ontvanger. Bijvoorbeeld wanneer een zender zegt *‘Je hebt weer tegen me gelogen.’* impliceert de zender dat de ontvanger heeft gelogen en dit eerder ook al heeft gedaan. De zender vooronderstelt dat de informatie dat de ontvanger eerder ook al heeft gelogen deel uitmaakt van de common ground van hen beiden (Enfield, 2006a).

2.2 Common ground

De common ground van een gesprek is de set van proposities die door alle deelnemers in dat gesprek als vanzelfsprekend worden beschouwd en geen onderwerp van (verdere) discussie zijn (Stalnaker, 1970). Wanneer een zender bijvoorbeeld zegt *‘Mijn nichtje is jarig’*, wordt het feit dat de zender een nichtje heeft als common ground beschouwd. In de literatuur met betrekking tot common ground kunnen verschillende definities worden onderscheiden. De eerste en tevens oudste definitie van common ground betreft de linguïstische definitie. Common ground wordt hier gedefinieerd als een verzameling van kennis, aannames en overtuigingen waarvan gesprekspartners van elkaar veronderstellen dat deze gedeeld worden (Clark & Brennan, 1991). In deze taalkundige definitie van Clark staat het referentiële aspect dus centraal. De tweede definitie is de psychologische definitie van common ground en houdt in dat personen common ground creëren door de aandacht te richten op een gezamenlijk perceptueel object in de gedeelde omgeving (Buchholz, 2016). Deze tweede definitie verschilt dus van de van oorsprong referentiële definitie, omdat common ground hier zoiets is als een communicatieve situatie.

Door Enfield worden attitude en affiniteit toegevoegd aan het van oorsprong referentiële begrip common ground. Hij definieert common ground als het nastreven en exploiteren van gezamenlijke kennis, gedeelde verwachtingen en andere gezamenlijkheden, met als doel het managen van wederzijdse referentiële informatie, alsmede het creëren van interpersoonlijke affiliatie (Enfield, 2006b). Enfield maakt dus onderscheid tussen een informatieve common

ground en een affectieve common ground. Deze twee definities zijn echter wel met elkaar verbonden. Wanneer wordt gerefereerd aan de informatieve common ground, verwijst de zender naar feitelijke informatie. In de zin *‘Ik kan niet met je meegaan, ik moet mijn nicht ophalen van het station.’* wordt gerefereerd aan de feitelijke informatie dat de zender een nicht heeft. Bij het verwijzen naar de informatieve common ground worden zender en ontvanger gedwongen om samen te werken om het wederzijdse begrip te behouden. De common ground faciliteert een efficiënte manier van communiceren. Wanneer er wordt gerefereerd aan de affectieve common ground geeft de zender volgens Enfield aan wat zijn of haar standpunt is met betrekking tot het onderwerp van het gesprek, waardoor de productie van affectieve responsen gefaciliteerd wordt (Enfield, 2006b). Wanneer emoties centraal staan in de communicatie wordt meestal gerefereerd aan de affectieve common ground (Enfield, 2006a). In de zin *‘Ik kwam gisteren die vervelende man tegen.’* staat de emotie van de zender centraal en geeft hij of zij aan wat zijn of haar standpunt is met betrekking tot de verkoper. De affectieve common ground zorgt ervoor dat de zender en ontvanger een gemeenschappelijk niveau van interpersoonlijke affiliatie, zoals vertrouwen, toewijding en intimiteit creëren of behouden. Het refereren aan de affectieve common ground is een goede afspiegeling van de intimiteit tussen zender en ontvanger en geeft een betrouwbare indicatie van hoeveel persoonlijke informatie wordt gedeeld (Enfield, 2006b).

Als er terecht wordt gerefereerd aan de common ground, en de informatie waaraan gerefereerd wordt behoort tot de gedeelde kennis, aannames en overtuigingen, verloopt het verwerken van de informatie probleemloos. Het kan echter ook zo zijn dat de zender een verkeerde inschatting heeft gemaakt en dat de informatie niet tot de common ground behoort. De ontvanger kan deze informatie dan ofwel *accommoderen*, ofwel verwerpen. Het accommoderen is dan het proces waarin de ontvanger de informatie waaraan gerefereerd wordt als nieuwe informatie aanneemt om de boodschap van de zender te kunnen begrijpen (Stalnaker,

1970, 1998, 2002). Wanneer informatie wordt geaccommodeerd door de ontvanger in een gesprek, wordt deze informatie toegevoegd aan de common ground (Von Fintel, 2008). Door Stalnaker wordt hierbij het volgende voorbeeld gegeven: wanneer Alice en Bob op een feestje zijn en Alice naar een vrouw aan de andere kant van de kamer wijst en hierbij tegen Bob zegt *“Die vrouw aan de andere kant van de kamer is de senator van California.”*. Als Bob dit nog niet wist maar wel ziet welke vrouw Alice bedoelt, kan hij deze informatie accommoderen en toevoegen aan de common ground. Als Bob niet weet welke vrouw Alice bedoelt omdat hij haar niet goed kan zien of omdat er nog andere vrouwen in haar buurt staan, kan Bob deze informatie niet accommoderen (Stalnaker, 2002, p.718).

Over de status van geaccommodeerde informatie wordt in de literatuur verschillend gedacht. Volgens Von Fintel (2008) is het voor de zender van belang dat de geaccepteerde informatie ook daadwerkelijk geloofd wordt door de ontvanger. Stalnaker (1978) stelt echter dat het niet noodzakelijk is om nieuwe informatie te geloven om deze aan te kunnen nemen. Hij schetst hierbij het volgende voorbeeld: wanneer Alice en Bob op een feestje zijn en Alice tegen Bob zegt: *“De man die een martini drinkt is een filosoof.”* en hiermee verwijst naar een man waarvan Bob weet dat hij een ander drankje drinkt uit een cocktailglas, kan Bob in het belang van het gesprek ervoor kiezen de foutieve referentie te negeren omdat de martini slechts een manier was om de man te identificeren. De nieuwe informatie is in dit geval wel geaccommodeerd maar wordt niet geloofd door Bob (Stalnaker, 2002, p.718). In gevallen waarin de ontvanger niet zeker is van de informatie of zelfs denkt of weet dat de informatie onwaar is, kan de nieuwe informatie in het belang van het gesprek door de ontvanger worden geaccommodeerd zonder dat deze geloofd hoeft te worden (Stalnaker, 1978). Dit wordt aannemelijk ongeloof genoemd (Stalnaker, 1978).

Als nieuwe informatie wordt verworpen, wordt deze nieuwe informatie niet toegevoegd aan de common ground (Von Fintel, 2008). Deze verworpen informatie zal geen emotionele

reactie veroorzaken bij de ontvanger. Omdat het geloven van nieuwe informatie volgens Von Fintel een voorwaarde is voor het accommoderen ervan, zal het onterecht refereren aan de common ground alleen een emotionele reactie kunnen veroorzaken wanneer de ontvanger de nieuwe informatie gelooft (Von Fintel, 2008). Nieuwe informatie die niet geloofd wordt, wordt volgens Von Fintel immers verworpen. Volgens Stalnaker is het echter niet noodzakelijk dat de nieuwe informatie ook daadwerkelijk geloofd wordt om deze te accommoderen. Als Stalnaker gelijk heeft is het dus niet noodzakelijk dat nieuwe informatie door de ontvanger wordt geloofd om een emotionele reactie te veroorzaken (Stalnaker, 1978).

2.3 Impliciete verbale communicatie van emoties

Taal speelt een belangrijke rol bij zowel het conceptualiseren als het uitdrukken van emoties (Foolen, 1993). Aan de hand van zelfstandig naamwoorden als *‘liefde’*, *‘boosheid’*, *‘haat’* of *‘angst’*, werkwoorden als *‘liefhebben’* en *‘haten’* en bijvoeglijknaamwoorden als *‘blij’*, *‘boos’*, *‘verdrietig’* en *‘bang’* kunnen mensen communiceren over hun emoties. Naast deze directe verwijzingen naar bepaalde emoties spelen ook voorzetsels een rol in de emotionele communicatie. Voorzetsels geven de relatie tussen de emotie en de oorzaak of het onderwerp aan (Foolen, 2012). In de zin *‘Ik schaam me voor jou.’* geeft het voorzetsel *voor* de relatie tussen *schamen* en *jou* aan. Ook uitroepen als *‘wow’* en intensiveringen als *‘vreselijk’* en *‘verschrikkelijk’* kunnen een emotioneel effect hebben volgens Foolen (2012). Naast het gebruik van bovenstaande woorden kan ook de manier waarop iets gezegd wordt een emotioneel effect hebben. Zo kan het relatief veelvuldig gebruiken van bepaalde woorden over langere termijn zowel positieve als negatieve emotionele effect hebben. Het relatief veelvuldig gebruik van persoonlijk voornaamwoorden in de eerste persoon enkelvoud (*‘ik’*) is bijvoorbeeld gerelateerd aan onder andere depressie en egocentrisme. Het relatief veelvuldig gebruik van persoonlijk voornaamwoorden in de eerste persoon meervoud (*‘wij’*) en in de tweede en derde

persoon ('jij/je', 'u', 'jullie', 'hij', 'zij') is daarentegen juist een kenmerk van groepsidentiteit en sociale betrokkenheid (Pennebaker et al., 2003).

De relatie tussen emoties en natuurlijke taal is niet eenvoudig; mensen hebben verschillende manieren om impliciet en expliciet emoties door middel van taal te communiceren (Pennebaker et al., 2003). Een van de manieren waarop men impliciet kan communiceren is met behulp van presupposities. Presupposities doen een beroep op de common ground (Stalnaker, 1978). Wanneer een zender gebruik maakt van een presuppositie, vooronderstelt hij of zij dat de ontvanger over bepaalde informatie beschikt (Stalnaker, 1970).

Presupposities worden voor het eerst genoemd in linguïstisch-filosofisch werk van Frège (1892). Volgens Frège is een voorwaarde voor de waarheidswaarde van een presuppositie dat er een referent aan de termen gekoppeld kan worden. Termen waar een referent aan gekoppeld kan worden, worden denoterende termen genoemd. Termen waar geen referent aan gekoppeld kan worden, worden niet-denoterende termen genoemd. Propositionen waarin niet-denoterende termen worden gebruikt hebben volgens Frège geen waarheidswaarde. Russel gaat echter in tegen dit idee en stelt dat een propositie ook waarheidswaarde kan hebben als de presuppositie niet verwijst naar een referent (niet-denoterende term). Wanneer in een propositie namelijk gebruik wordt gemaakt van een denoterende term met een niet bestaande referent is de zin namelijk onwaar. Door Russel wordt dit duidelijk gemaakt aan de hand van de zin '*De huidige koning van Frankrijk is kaal.*'. In deze zin wordt verondersteld dat Frankrijk een koning heeft, terwijl dit niet het geval is. '*De huidige koning van Frankrijk*' is in dit geval dus een niet bestaande referent, wat de zin onwaar maakt (Russel, 1905, p.483). Door Frège (1892) is de basis gelegd voor de meest algemeen aanvaarde theorie over presupposities: de Frège-Strawson theorie (Kaplan, 1970; Strawson, 1950). Volgens deze theorie zijn presupposities propositionen die waar moeten zijn om een zin waarheidswaarde te kunnen laten hebben.

Door Van der Sandt (1982) wordt onderscheid gemaakt tussen twee soorten presupposities: semantische presupposities en pragmatische presupposities. Semantische presupposities volgen enkel uit de taal zelf en zijn niet afhankelijk van geloof of overtuigingen van de zender of ontvanger, achtergrondkennis of context. Semantische presupposities worden gedefinieerd in termen van waarheid, negatie en logisch gevolg (Hausser, 1976; Karttunen, 1971a; Keenan, 1972; Van Fraassen, 1968, 1969, 1971). In de zin ‘*Mag ik doorgaan met praten?*’ volgt uit het woord *doorgaan* de semantische presuppositie dat de zender eerder ook al aan het praten was. In het geval van pragmatische presupposities speelt de taal juist geen belangrijke rol. Pragmatische presupposities volgen uit het geloof of de overtuigingen van de zender of ontvanger, de achtergrondkennis en de context waarin een zin gezegd wordt (Van der Sandt, 1982). Het voorbeeld ‘*Mag ik doorgaan met praten?*’ bevat naast een semantische presuppositie ook een pragmatische presuppositie. Dat de zender toestemming vraagt aan de ontvanger om door te gaan met praten duidt erop dat de zender een lagere machtspositie heeft dan de ontvanger. Omdat pragmatische presupposities afhankelijk zijn van de context en deze per zender en ontvanger kan verschillen, heeft dit onderzoek enkel betrekking op semantische presupposities.

Volgens de common ground theorie van presupposities zijn alle proposities die in een zin voorondersteld worden gebaseerd op de common ground van het concept dat centraal staat in de zin (Stalnaker, 1978). In de verbale communicatie dienen presupposities als de verbinding tussen zender en ontvanger, waardoor de communicatie soepel kan verlopen (Chen, 2012). Presupposities geven sprekers de mogelijkheid om meer dan één propositie in een zin te communiceren en zijn een belangrijke manier om informatie te structureren (Sauerland, 2006). Hoewel in de linguïstische literatuur meestal de referentiële kant van presupposities is onderzocht (Von Stechow, 2008; Karttunen, 2016; Stalnaker, 1975), kunnen presupposities niet

alleen aan kennis maar ook aan attitudes en emoties refereren (Beaver, 1997). Expressies met presupposities lenen zich daarom voor onderzoek naar impliciete communicatie van emoties.

Om onderzoek te kunnen doen naar de communicatie van emoties is het van belang de emotionele lading van teksten te kunnen analyseren. Een veelgebruikte manier om aan de hand van teksten te analyseren hoe mensen zich voelen is het tellen van het aantal positieve en negatieve emotiewoorden (Coviello et al., 2014; Eichstaedt et al., 2015; Jones et al., 2016; Kramer, 2010, 2012; Pennebaker et al., 2007; Wang et al., 2016). Emotiewoorden zijn woorden die betrekking hebben op emoties en gebruikt worden in de interpersoonlijke communicatie (Wang et al., 2016). Een gebruikelijke en ogenschijnlijk betrouwbare manier van het analyseren van de emotionele lading van teksten, alsmede de effecten van emotiewoorden in teksten, is de Linguistic Inquiry Word Count (LIWC). De LIWC is een computerprogramma waarmee teksten geanalyseerd kunnen worden (Pennebaker et al., 2007). Door Zijlstra et al. (2004) is een Nederlandse versie van de LIWC opgesteld, zodat ook Nederlandse teksten geanalyseerd kunnen worden. Deze Nederlandse versie van de LIWC bevat 6568 woorden, waarvan 2048 betrekking hebben op emotionele processen (Zijlstra et al., 2004). Enkele voorbeelden van deze emotiewoorden zijn woorden als *blij*, *verdrietig*, *somber*, *vurig*, *gelukkig* en *dankbaar*. De LIWC bestaat uit vijf dimensies: standaard linguïstische dimensies, psychologische processen, relativiteit/betrekkelijkheid, persoonlijke aangelegenheden en experimentele dimensies (Zijlstra et al., 2004). Over deze dimensies zijn 66 woordcategorieën verdeeld. De LIWC telt het aantal woorden per woordcategorie (Zijlstra et al., 2004). Binnen de dimensies worden categorieën en subcategorieën onderscheiden. Een voorbeeld van een categorie is ‘emotionele processen’ met als subcategorieën ‘positieve emoties’ en ‘negatieve emoties’ (Zijlstra et al., 2004).

Volgens Dewaele (2006) kunnen niet alleen emotiewoorden maar ook vrij alledaagse woorden emotie dragend zijn. Het woord ‘zak’ kan bijvoorbeeld gebruikt worden om een zak

als voorwerp aan te duiden maar kan ook gebruikt worden als scheldwoord. Daarnaast worden emoties veelal impliciet uitgedrukt (Pennebaker et al., 2003). Vanwege de vele wijzen waarop emoties in taal verpakt kunnen worden, is het tellen van emotiewoorden ontoereikend om een beeld te krijgen van emoties in een tekst (Kross et al., 2019; Pang & Lee, 2008; Tausczik & Pennebaker, 2010). Met enkel het tellen van emotiewoorden wordt geen rekening gehouden met de context en bijvoorbeeld impliciete communicatie, zoals presupposities (Kross et al., 2019).

2.4 Talige presuppositiedragers

De oudste presuppositie dragende werkwoorden in de literatuur zijn aspectuele werkwoorden (Karttunen, 2016). In de zin ‘*Ben je gestopt met het slaan van je vader?*’ is het werkwoord *stoppen* een aspectueel werkwoord. Of degene aan wie de vraag gesteld wordt nu *ja* of *nee* antwoordt, het resultaat is altijd dat diegene toegeeft zijn of haar vader te slaan (Karttunen, 2016). Het aspectuele werkwoord *stoppen* vooronderstelt dat de ontvanger zijn of haar vader heeft geslagen en is dus presuppositie dragend (Karttunen, 2016). Als de presuppositie ‘*je sloeg je vader*’ niet klopt, mist de hele zin waarheidswaarde (Strawson, 1950). Voor de ontvanger van een boodschap met een aspectueel werkwoord is het dus van groot belang om te controleren of de presuppositie klopt.

Een andere groep presuppositie dragende werkwoorden zijn factieve werkwoorden, zoals *weten*, *betreuren*, *beseffen*, *zien*, *verwonderen*, *realiseren* en *horen* (Karttunen, 1971b). Factieve werkwoorden zijn werkwoorden die de waarheid van het complement vooronderstellen (Karttunen, 1971b). In de zin ‘*Jan betreurt dat het regent.*’ is het werkwoord *betreuren* een factief werkwoord. Jan kan alleen betreuren dat het regent als het ook daadwerkelijk regent. Als het complement ‘*het regent*’ niet klopt, mist de hele zin waarheidswaarde (Coppen, 2009). Een andere voorwaarde voor het gebruik van factieve

werkwoorden is dat de spreker de presuppositie als waarheid vooronderstelt (Scoville & Gordon, 1980). Net als bij andere presupposities behoudt ook in het geval van factieve werkwoorden de presuppositie zijn waarde wanneer het factieve werkwoord ontkend wordt. In de zin '*Jan betreurt niet dat het regent.*' doet de ontkenning van het factieve werkwoord niets af aan het complement '*het regent*' (Scoville & Gordon, 1980).

Naast factieve werkwoorden zijn ook bepaalde partikels presuppositie dragend (Repp, 2013). Partikels spelen een belangrijke rol in de communicatie, desondanks vormen ze een nog redelijk onbekend gebied van de Nederlandse taal (Van der Wouden, 2000). Buiten dat er overeenstemming is over het feit dat partikels geen invloed hebben op het referentiële domein, is er nog geen functie gevonden die het gebruik van een woord als partikel onderscheidt van alle andere toepassingen (Diewald, 2006). Partikels kunnen dienen als markers van een emotionele staat, sociale identiteit en cognitieve stijlen (Pennebaker et al., 2003). Volgens Van der Wouden (2000) kunnen drie soorten partikels worden onderscheiden, namelijk: focuspartikels, modale partikels en discourse-partikels. Uit de literatuur is gebleken dat enkel *modale partikels* gerelateerd zijn aan common ground. Woorden als *wel*, *maar*, *dan*, *even*, *nu/nou*, *dus*, *toch* en *ook* zijn modale partikels (Van Balen et al., 2010). Een voorbeeld van een zin met een modaal partikel is: '*John is ook in New York*'. In deze zin verwijst het modale partikel *ook* naar de common ground in dit gesprek, namelijk de gezamenlijke kennis dat er andere mensen zijn die zich in New York bevinden. Modale partikels worden gebruikt om gemeenschappelijke kennis, aannames en verwachtingen van de gesprekspartners aan te duiden (Thurmair, 1989). Modale partikels indiceren de common ground status van een propositie (Repp, 2013). Volgens Karagjosova (2004) is het kenmerkend voor modale partikels dat deze het gesprek reguleren doordat het perspectief van de zender met betrekking tot de proposities impliciet wordt overgebracht aan de ontvanger. Zo wordt in het voorbeeld '*John is ook in New York.*' met behulp van het modale partikel *ook* door de zender impliciet duidelijk gemaakt dat

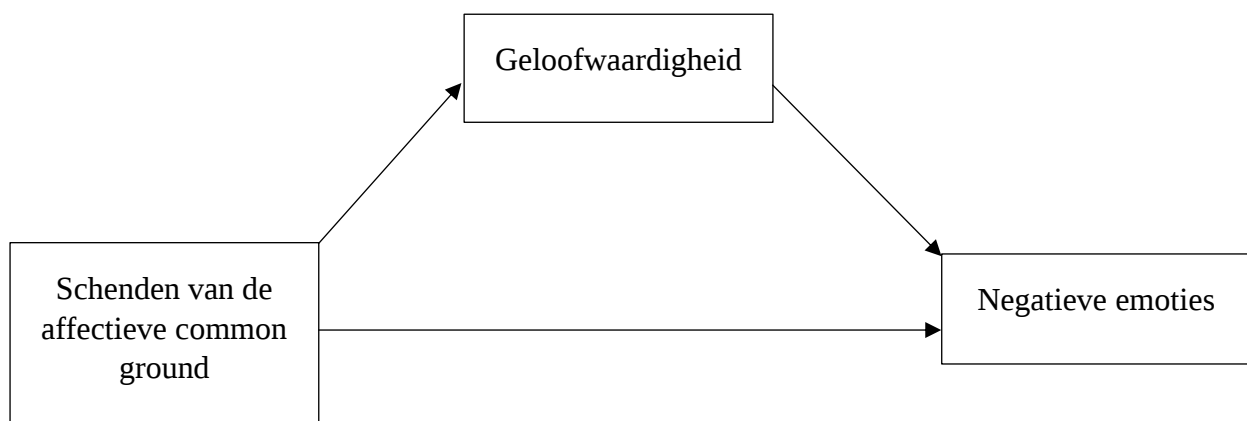
hij of zij weet dat andere mensen zijn die zich in New York bevinden, de zender zegt dit dus niet letterlijk. Modale partikels staan meestal in het midden van een zin, hebben betrekking op de gehele zinsinhoud en schakeren deze op subtiële wijze (Diewald, 2006; Haeseryn et al., 1997). Bijvoorbeeld in de zin *‘Was hij maar hier.’* wordt de zin geschakeerd door het modale partikel *maar*. Zonder *maar* in deze zin zou het niet duidelijk wat de strekking van deze zin is en wat de zender hiermee wil zeggen (Foolen, 1993).

Wanneer we aannemen dat presupposities impliciet feiten en emoties kunnen communiceren als ze verwijzen naar de common ground (Karagjosova, 2004; Kross et al., 2019), en als we aannemen dat het terecht een beroep doen op de affectieve common ground positieve gevolgen heeft voor de productie van affectieve responsen (Enfield, 2006b), kunnen we ons afvragen of het omgekeerde ook geldt: of het ten onrechte een beroep doen op de affectieve common ground leidt tot negatieve emoties bij de ontvanger. Verwacht wordt dat in conflictsituaties, of in andere situaties waarin emoties centraal staan, en er gerefereerd wordt aan informatie die alleen door de zender voorondersteld wordt, dit bij de ontvanger negatieve emoties als bijvoorbeeld frustratie of irritatie kan veroorzaken. Hieruit volgt de onderzoeksvraag “Wat is het effect van schendingen van de affectieve common ground door een zender op negatieve emoties bij de ontvanger?”. Als we hierbij ook de verschillende opvattingen over het al dan niet geloven van presupposities bij accommodatie aannemen, leidt dit tot de volgende uitbreiding van de onderzoeksvraag: *“Wat is het effect van schendingen van de affectieve common ground op negatieve emoties bij de ontvanger en is het daarbij van belang dat de ontvanger de zender gelooft?”*.

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden worden de effecten van het ten onrechte een beroep doen op de affectieve common ground doormiddel van partikels en aspectuele werkwoorden op de drie negatieve basisemoties getoetst aan de hand van de volgende hypothesen:

- H1: Het ten onrechte een beroep doen op de affectieve common ground middels het gebruik van modale partikels leidt tot een hoger niveau van ervaren negatieve emoties.
- H2: Het ten onrechte een beroep doen op de affectieve common ground middels het gebruik van factieve en aspectuele werkwoorden leidt tot een hoger niveau van ervaren negatieve emoties.
- H3: Het effect van het schenden van de affectieve common ground op de ervaren negatieve emoties wordt gemedieerd door geloofwaardigheid: het ervaren van negatieve emoties wordt bewerkstelligd als er sprake is van geloof.

In Figuur 1 op de volgende pagina is het conceptueel model van dit onderzoek weergegeven.

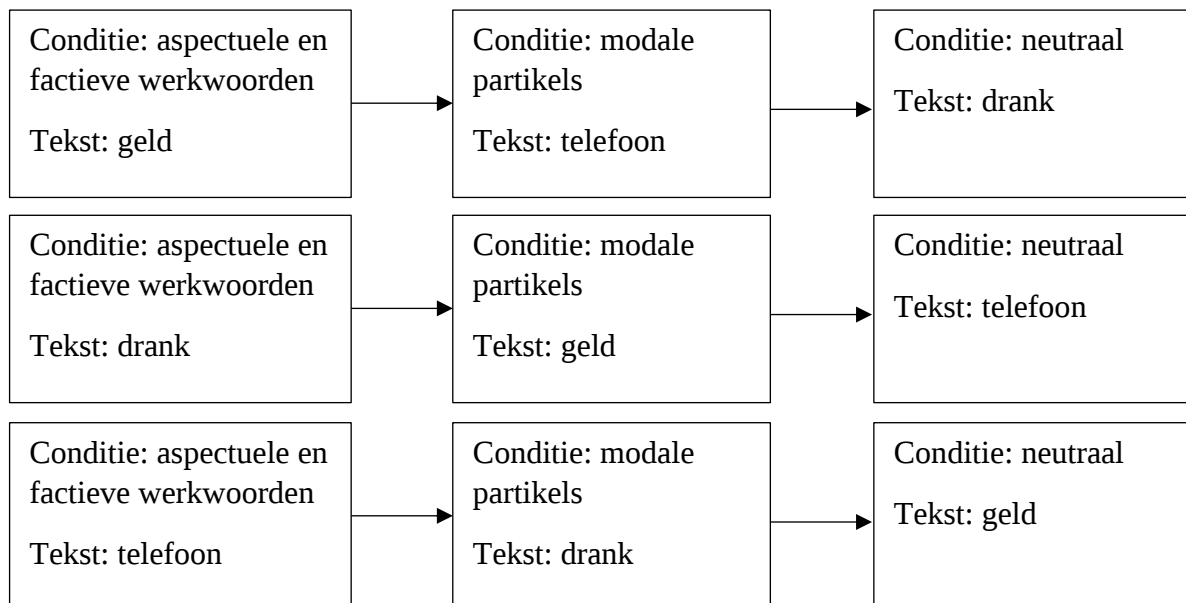
Figuur 1: Conceptueel model

3. Methode

3.1 Design

Voor dit onderzoek zijn teksten opgesteld in drie verschillende condities: een conditie met aspectuele en factieve werkwoorden, een conditie met modale partikels en een neutrale conditie zonder aspectuele en factieve werkwoorden of partikels. Er zijn drie verschillende teksten opgesteld, waarvan het de bedoeling was dat deze onderling inwisselbaar waren. Hier is voor gekozen omdat de mogelijkheid bestaat dat de in een tekst gekozen thematiek of situatie het onderzoek beïnvloedt. Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te waarborgen, is ervoor

gezorgd dat de lengte van de teksten en het aantal presupposities in de verschillende teksten gelijk waren. In iedere tekst zijn in de partikel conditie zeven modale partikels toegevoegd. In de aspectuele en factieve werkwoorden conditie zijn in iedere tekst zeven aspectuele of factieve werkwoorden toegevoegd. In totaal is in dit onderzoek dus gebruik gemaakt van negen verschillende teksten, verdeeld over drie condities. Participant 1 krijgt dus bijvoorbeeld tekst 1 van conditie 1, tekst 2 van conditie 2 en tekst 3 van conditie 3 te lezen. Participant 2 krijgt dan tekst 2 van conditie 1, tekst 3 van conditie 2 en tekst 1 van conditie 3 te lezen, enzovoorts. In Figuur 2 is schematisch weergegeven welke drie flows er in dit onderzoek waren. Elke participant heeft één van de drie flows doorlopen.

Figuur 2: Aanbod teksten en condities aan participanten

3.2 Materiaal

Bij het opstellen van de teksten zijn eerst drie teksten geschreven met de onderwerpen drank, geld en telefoon, waarbij niet gelet werd op presupposities. Vervolgens zijn alle partikels, aspectuele werkwoorden en factieve werkwoorden uit deze teksten gefilterd zodat neutrale teksten overbleven. Deze teksten vormden de neutrale conditie. Om de manipulaties aan de teksten toe te kunnen voegen is een lijst gemaakt van modale partikels (*toch, nou, nu, maar,*

wel, dan, dus, even, hoor, etc.) en een lijst met aspectuele en factieve werkwoorden (*ophouden, stoppen, doorgaan, blijven, weten, betreuren, zich realiseren, etc.*). Voor de partikel conditie is vervolgens aan iedere tekst hetzelfde aantal partikels uit de lijst toegevoegd. Hierna zijn voor de teksten in de conditie met aspectuele en factieve werkwoorden aspectuele en factieve werkwoorden uit de lijst aan de neutrale teksten toegevoegd. Deze manipulaties zijn zo veel mogelijk in dezelfde zinnen toegevoegd als de manipulaties in de partikel conditie. Wederom is hier hetzelfde aantal manipulaties toegevoegd in alle drie de teksten. Uiteindelijk bevatte iedere tekst in de experimentele condities zeven manipulaties. In Tabel 1 wordt een selectie van de manipulaties in de verschillende teksten weergegeven.

Tabel 1: Manipulaties in de verschillende teksten

Tekst/conditie	Partikels	Aspectuele en factieve werkwoorden	Neutraal
Geld	Het is <i>toch</i> niet juist om te zeggen dat je geen geld hebt. Ik denk te weten dat je een goede baan hebt (...)	Het is niet juist om te <i>blijven</i> zeggen dat je geen geld hebt. Ik <i>weet</i> dat je een goede baan hebt (...)	Het is niet juist om te zeggen dat je geen geld hebt. Ik denk te weten dat je een goede baan hebt (...)
Drank	Jij bent de enige persoon aan wie ik verteld heb dat ik vind dat ik af en toe te veel drink en hierdoor denk ik <i>nu eenmaal</i> te weten dat jij je mond voorbij hebt gepraat.	Jij bent de enige persoon aan wie ik verteld heb dat ik vind dat ik af en toe te veel drink en hierdoor ben ik <i>tot de conclusie gekomen</i> dat jij je mond voorbij hebt gepraat.	Jij bent de enige persoon aan wie ik verteld heb dat ik vind dat ik af en toe te veel drink en hierdoor denk ik te weten dat jij je mond voorbij hebt gepraat.
Telefoon	Daarbij lijkt je dit <i>gewoon</i> voor mij te willen verzwijgen. Ik vind het niet netjes dat je mijn spullen niet zo zorgvuldig hebt behandeld.	Daarbij <i>blijf</i> je dit voor mij verzwijgen. Ik <i>betreur</i> dat je mijn spullen onzorgvuldig behandelt.	Daarbij lijkt je dit voor mij te willen verzwijgen. Ik vind het niet netjes dat je mijn spullen niet zo zorgvuldig hebt behandeld.

In het voorbeeld “Het is niet juist om te zeggen dat je geen geld hebt.”, verandert de zin door toevoeging van het woord *toch* in de partikelconditie en de woorden *blijven* en *weten* in de aspectuele en factieve werkwoorden conditie. Het modale partikel *toch* in de zin “Het is toch niet juist om te zeggen dat je geen geld hebt.” impliceert dat de zender het als gemeenschappelijke kennis vooronderstelt dat het niet juist is om te zeggen dat je geen geld hebt. Het toevoegen van het aspectuele werkwoord *blijven* in de zin “Het is niet juist om te blijven zeggen dat je geen geld hebt.” suggereert dat de ontvanger van die zin niet alleen nu zegt dat hij of zij geen geld heeft, maar dit eerder ook al heeft gezegd. Met andere woorden: beide manipulaties veronderstellen een extra propositie in de common ground (respectievelijk “je hebt wel geld” en “je zei eerder (terecht) dat je geen geld had”). In 3.5 wordt uitgelegd dat de ontvanger deze proposities *niet* tot de common ground rekende.

3.3 Participanten

Dit onderzoek is afgenomen bij 121 personen. De participanten in dit onderzoek zijn studenten die zijn geworven via de proefpersonenpool van Tilburg University. Deze studenten hebben een vergoeding gekregen voor hun deelname in de vorm van punten die zij nodig hebben voor het afronden van hun eerste jaar. Voor alle participanten gold dat de deelname aan dit onderzoek geheel vrijwillig was en zij te allen tijde hun deelname konden stoppen. Van deze 121 participanten hebben 119 personen de vragenlijst daadwerkelijk afgerond. De participanten ($N = 2$) die de vragenlijst niet volledig hadden ingevuld zijn geëxcludeerd. Van de 119 resterende participanten gaven acht personen aan Nederlands niet als moedertaal te hebben. Deze participanten hadden Turks, Bulgaars, Servisch, Pools, Arabisch, Duits of Engels als moedertaal. Van deze participanten is één persoon geëxcludeerd omdat deze participant in alle drie de condities aangaf helemaal geen emoties te ervaren. In dit onderzoek zijn dus uiteindelijk 118 participanten meegenomen in de analyse. Deze groep participanten bestond uit 24 mannen

en 92 vrouwen. Twee participanten gaven aan hun geslacht liever niet kenbaar te maken. De leeftijd van de participanten varieerde tussen 17 en 35 jaar, met een gemiddelde van 21.6 jaar ($SD = 2.88$). Onder de participanten was de verdeling van het hoogst behaalde opleidingsniveau als volgt: 55.9% gaf aan HBO als hoogst behaalde opleidingsniveau te hebben, 28,8% gaf aan VWO als hoogst behaalde opleidingsniveau te hebben, 7,6% gaf aan een universitaire bachelor als hoogst genoten opleidingsniveau te hebben, 4,2% gaf aan HAVO als hoogst behaalde opleidingsniveau te hebben, 0,8% gaf aan dat een universitaire master als hoogst behaalde opleidingsniveau te hebben. De overige 2,5% van de participanten gaf aan IB of premaster als hoogst behaalde opleidingsniveau te hebben.

3.4 Measures

Geloofwaardigheid. Na het lezen van iedere tekst werd de participanten als eerste gevraagd in de hoeverre de brief klopt met het eerder geschetste beeld van wat er is gebeurd. De participanten konden dit aangeven aan de hand van een 5-punts Likertschaal, variërend van ‘Klopt helemaal niet’ tot ‘Klopt helemaal’. Hierna werd de participanten gevraagd in hoeverre zij van mening waren dat de brief geloofwaardig was. Hierbij werd gebruik gemaakt van een 5-punts Likertschaal, welke varieerde van ‘Helemaal niet geloofwaardig’ tot ‘Helemaal geloofwaardig’.

Negatieve emotie. De door de participanten ervaren negatieve emoties na het lezen van de teksten werd gemeten aan de hand van een aangepaste versie van de Nederlandse versie van de Positive and Negative Affect Schedule (PANAS) (Peeters et al., 1996). De PANAS schaal bevat twintig items waarvan vijf items verwijzen naar positieve affecten (PA) en de andere vijftien items naar negatieve effecten (NA) (Engelen et al., 2006). De aangepaste versie van deze PANAS schaal is eerder gebruikt door Snelder (2011) en is gebaseerd op de vier basisemoties: bang, boos, bedroefd en blij. De aangepaste PANAS schaal bevat voor elk van de vier

basisemoties vijf items. De Cronbach's alpha van deze aangepaste schaal is .94 (Snelder, 2011). De participanten gaven aan de hand van een 5-punts Likertschaal aan in hoeverre zij tijdens het lezen van de tekst ieder van de twintig emoties hadden ervaren (Engelen et al., 2006). Volgens Engelen et al. (2006) zijn deze schalen een betrouwbare en valide manier om de onderliggende emoties te meten. Voor dit onderzoek waren enkel de negatieve emoties relevant: bang, boos en bedroefd. De positieve emotie 'blij' is in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Om de participanten niet enkel te laten focussen op de mogelijk ervaren negatieve emoties en om de betrouwbaarheid van de aangepaste schaal te waarborgen is deze positieve emotie wel meegenomen in de vragenlijst.

3.5 Procedure

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een online vragenlijst. Voor aanvang van het onderzoek werden de participanten gewezen op de vrijwilligheid en vrijblijvendheid van hun deelname. Hierna werden enkele demografische gegevens van de participanten, zoals sekse, leeftijd, opleidingsniveau en moedertaal verzameld. Iedere participant heeft van iedere conditie één tekst gelezen. De teksten zijn opgesteld in briefvorm, waarin de zender vertelt over een emotioneel conflict dat deze heeft met ontvanger. De ontvanger heeft voorafgaand aan de tekst een korte inleiding gekregen waarin de common ground van het probleem werd geschetst. Hierin werden de belangrijkste gebeurtenissen die centraal staan in de brieven over het emotionele conflict zakelijk en feitelijk geformuleerd. De proposities die in de gemanipuleerde teksten door de presuppositiedragers werden verondersteld behoorden niet tot de common ground. Er werden ook geen emoties in uitgedrukt. Na het lezen van de tekst aangaande de common ground werd de participanten gevraagd de common ground aan te nemen als werkelijkheid en zich te identificeren met de aangeschrevene.

Vervolgens kregen zij de eerste brief te lezen. De conditie en de tekst zijn at random toegewezen. Na het lezen van de eerste brief hebben de participanten het eerste gedeelte van de vragenlijst ingevuld, waarin gevraagd werd of zij vonden dat de tekst klopte en of zij vonden dat deze geloofwaardig was. Hierna zijn de negatieve emoties van de participanten gemeten.

Na afronding van dit deel van het onderzoek kregen de participanten een nieuwe inleidende tekst en brief te lezen, uit één van de twee overgebleven condities. De conditie en de tekst werden weer at random toegewezen. Hierna is de participanten wederom gevraagd of de tekst klopte, geloofwaardig was en in hoeverre zij negatieve emoties ervoeren.

Tot slot hebben de participanten nog een keer een inleidende tekst over het probleem gelezen en hebben zij de laatst overgebleven versie van de brief uit de laatst overgebleven conditie gelezen. Hierna werd wederom gemeten in hoeverre de participanten dachten dat de tekst klopte, geloofwaardig was en in hoeverre zij negatieve emoties ervoeren.

3.6 Data-analyse

De verkregen data is verwerkt met behulp van IBM SPSS Statistics 24. Voorafgaand aan de analyse is een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd en zijn de descriptieve statistieken berekend. Met behulp van een Eenwegs ANOVA is onderzocht in hoeverre de drie verschillende teksten onderling inwisselbaar zijn. Het effect van het gebruik van partikels aspectuele en factieve werkwoorden op negatieve emoties is ook geanalyseerd aan de hand van een Eenwegs ANOVA. Om te onderzoeken of het effect van het gebruik van partikels en aspectuele en factieve werkwoorden gemedieerd wordt door geloofwaardigheid is een simpele mediatieanalyse uitgevoerd met behulp van Model 4 van Hayes PROCESS macro.

4. Resultaten

In dit onderzoek is gepoogd te achterhalen of verschillende presuppositiedragers, zoals partikels, aspectuele werkwoorden en factieve werkwoorden, invloed hebben op de door de lezer ervaren negatieve emoties en geloofwaardigheid. De afhankelijke variabelen waren: bangheid, boosheid en bedroefdheid. De onafhankelijke variabelen waren de drie verschillende condities: een conditie met aspectuele en factieve werkwoorden, een conditie met partikels en een neutrale conditie. Voorafgaand aan het uitvoeren van de analyses zijn de assumpties behorende bij de Eenwegs ANOVA getest. De afhankelijke variabelen zijn continue variabelen. De onafhankelijke variabelen bestaan uit drie onafhankelijke groepen. De waarnemingen in dit onderzoek zijn onafhankelijk van elkaar. De data voldoet niet aan de assumptie van normaliteit, $p < .05$. Omdat de Eenwegs ANOVA relatief robuust is voor schendingen van de assumptie van normaliteit zou dit geen problemen op moeten leveren in de analyse (Schmider et al., 2010). De assumptie van homogeniteit werd geschonden bij bedroefdheid in de geld tekst. Voor dit geval is gebruik gemaakt van de Brown Forsythe test. Alle andere gevallen voldeden wel aan de assumptie van homogeniteit.

Voorafgaand aan het uitvoeren van de mediatieanalyse zijn de assumpties behorende bij deze analyse getest. De onafhankelijke variabele heeft slechts twee categorieën en de afhankelijke variabele is continu en onbegrensd. Ook is aan de assumptie van random verkregen steekproef voldaan. De Pearson-correlatie ($r = .14$, $p = .21$, $N = 79$) wees uit dat er geen sprake is van multicollineariteit tussen geloofwaardigheid en bedroefdheid. Uit de plots is gebleken dat er sprake is van homoscedasticiteit in de data en dat de residuen normaal verdeeld zijn. De Durbin-Watson test laat zien dat de residuen nagenoeg perfect ongecorrleerd zijn, de Durbin-Watson waarde is 1,95 en een waarde van 2 geeft aan dat de data perfect ongecorrleerd is (Valeri & VanderWeele, 2013). Aan alle assumpties behorende bij de mediatieanalyse is voldaan.

4.1 Versies

In dit onderzoek was het de intentie drie teksten te construeren die onderling inwisselbaar waren. Om te controleren of deze teksten werkelijk inwisselbaar waren, is per conditie voor iedere afhankelijke variabele een Eenwegs ANOVA uitgevoerd met tekst als onafhankelijke variabele. Uit de post hoc multiple comparisons is gebleken dat de teksten niet onderling inwisselbaar zijn. In vier van de negen gevallen week tenminste één tekst significant af van de andere teksten, $p < .05$. Omdat het steeds verschillende teksten waren die significant afweken is de keuze gemaakt om alle drie de teksten apart te analyseren.

4.2 Bangheid

Uit de Eenwegs ANOVA is gebleken dat het gebruik van *partikels* en *aspectuele en factieve werkwoorden* in de tekst in de geldtekst geen significant effect had op de door de ontvanger ervaren *bangheid* ($F(2,115) = .083, p = .920$). Ook in de dranktekst is geen significant effect gevonden van het gebruik van het gebruik van *partikels* en *aspectuele en factieve werkwoorden* op de ervaren *bangheid* ($F(2,115) = 1.058, p = .350$). In de telefoontekst is wederom geen significant effect gevonden van het gebruik van *partikels* en *aspectuele en factieve werkwoorden* op de ervaren *bangheid* ($F(2,115) = 1.102, p = .336$).

4.3 Boosheid

Het gebruik van *partikels* en *aspectuele en factieve werkwoorden* in de tekst in de geldtekst had geen significant effect op de ervaren *boosheid* van de participanten ($F(2,115) = 1.058, p = .350$). In de dranktekst is ook geen significant effect gevonden van het gebruik van *partikels* en *aspectuele en factieve werkwoorden* op de ervaren *boosheid* ($F(2,115) = 1.070, p = .347$). Ook in de telefoontekst is geen significant effect gevonden van het gebruik van *partikels* en *aspectuele en factieve werkwoorden* ($F(2,115) = .065, p = .937$).

4.4 Bedroefdheid

De Eenwegs ANOVA liet zien dat het gebruik van *partikels* en *aspectuele en factieve werkwoorden* in de tekst in de geldtekst geen significant effect had op de door de participanten ervaren *bedroefdheid* ($F(2,115) = .694, p = .502$). Het gebruik van *partikels* en *aspectuele en factieve werkwoorden* had in de dranktekst wel een significant effect op de ervaren *bedroefdheid* ($F^*(2,105.92) = 5.415, p = .006$). Post hoc vergelijkingen met behulp van de Tukey HSD toets lieten zien dat de gemiddelde score van de neutrale conditie ($M = 2.69, SD = .83$) significant afweek van de *aspectuele en factieve werkwoorden* conditie ($M = 2.10, SD = .66$). De *partikel* conditie ($M = 2.51, SD = .92$) week niet significant af van de *aspectuele en factieve werkwoorden* conditie en de neutrale conditie. In de telefoontekst is geen effect gevonden van het gebruik van *partikels* en *aspectuele en factieve werkwoorden* op de ervaren *bedroefdheid* ($F(2,115) = 2.534, p = .084$). In Tabel 2 zijn de resultaten van de Tukey HSD toets voor bedroefdheid weergegeven.

Tabel 2: Tukey HSD Multiple Comparisons

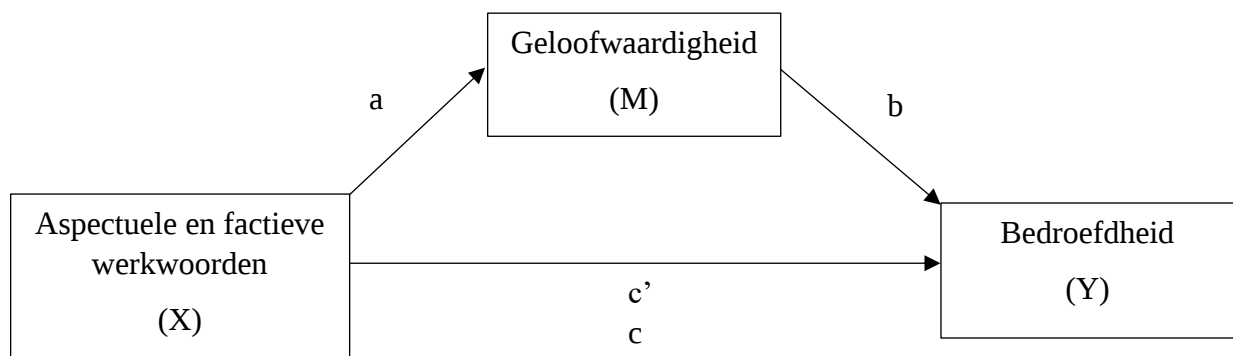
Tekst	(I) Conditie	(J) Conditie	Mean Difference (I-J)	Std. Error	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Geld	Aspectueel	Partikel	-,06	,20	-,54	,42
		Neutraal	-,23	,21	-,72	,26
	Partikel	Aspectueel	,06	,20	-,42	,54
		Neutraal	-,17	,20	-,65	,30
	Neutraal	Aspectueel	,23	,21	-,26	,72
		Partikel	,17	,20	-,30	,65
Drank	Neutraal	Aspectueel	,59*	,18	,15	1,02
		Partikel	,18	,18	-,25	,62
	Aspectueel	Neutraal	-,59*	,18	-1,02	-,15
		Partikel	-,40	,18	-,83	,03
	Partikel	Neutraal	-,18	,18	-,62	,25
		Aspectueel	,40	,18	-,03	,83
Telefoon	Partikel	Neutraal	,11	,17	-,30	,52
		Aspectueel	-,27	,18	-,68	,15
	Neutraal	Partikel	-,11	,17	-,52	,30
		Aspectueel	-,38	,17	-,79	,03
	Aspectueel	Partikel	,27	,18	-,15	,68
		Neutraal	,38	,17	-,03	,79

* $p < 0,05$

4.5 Mediatie analyse

Om te onderzoeken of de relatie tussen het schenden van de emotionele common ground middels het gebruik van *aspectuele en factieve werkwoorden* en de ervaren *bedroefdheid* verklaard kan worden door *geloofwaardigheid*, is een mediatie analyse uitgevoerd met behulp van Model 4 van Hayes PROCESS macro (Preacher & Hayes, 2004). Deze mediatie analyse is

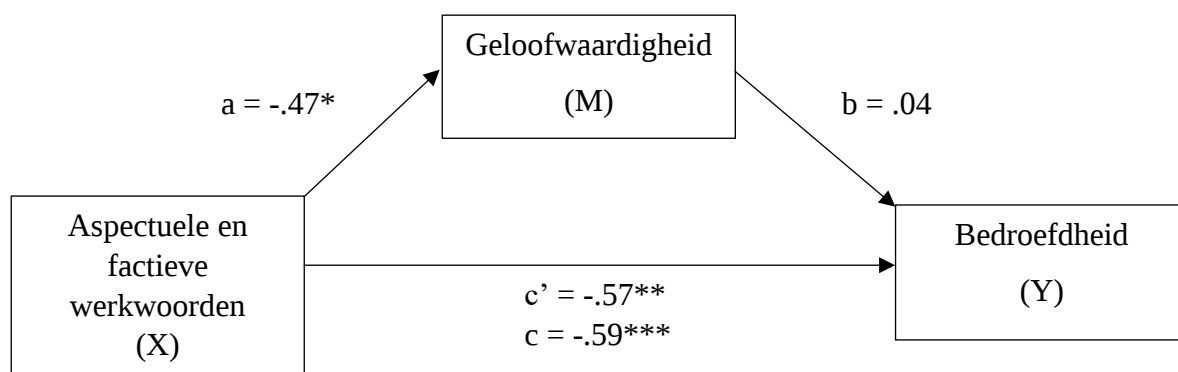
alleen uitgevoerd voor het effect van het gebruik van *aspectuele en factieve werkwoorden* op de ervaren *bedroefdheid* in de dranktekst omdat alleen hier een significant direct effect is gevonden bij de Eenwegs ANOVA. In deze mediatie analyse was de conditie (*neutraal of factieve en aspectuele werkwoorden*) de onafhankelijke variabele, *geloofwaardigheid* de mediërende variabele en *bedroefdheid* de afhankelijke variabele. In Figuur 3 is het statistische model van deze analyse weergegeven.

Figuur 3: Statistisch model van het totale, directe en indirecte effect van het gebruik van Aspectuele en factieve werkwoorden op Bedroefdheid via Geloofwaardigheid

Het model waarin de variabelen aspectuele en factieve werkwoorden en geloofwaardigheid zijn toegevoegd verklaart 14% van de variantie in ervaren bedroefdheid ($R^2 = .14$, $F(1, 77) = 12.16$, $p < .001$). Het totale effect van het gebruik van *aspectuele en factieve werkwoorden* op *bedroefdheid* (c-pad) is significant gebleken ($\beta = -.59$, $t(77) = -3.49$, $p < .001$). Vervolgens is het directe effect van het gebruik van *factieve en aspectuele werkwoorden* op de ervaren *bedroefdheid* onderzocht (het c'-pad). Uit deze regressie is gebleken dat conditie een significant effect heeft op de ervaren *bedroefdheid* ($\beta = -.59$, $t(77) = -3.49$, $p < .01$). Uit de regressie van *aspectuele en factieve werkwoorden* op de ervaren *geloofwaardigheid* (a-pad) is gebleken dat het gebruik van *aspectuele en factieve werkwoorden* een significant effect heeft op de ervaren *geloofwaardigheid* ($\beta = -.47$, $t(77) = -2.42$, $p = .02$). Er is geen significant effect gevonden van *geloofwaardigheid* op *bedroefdheid* (b-pad) ($\beta = .04$, $t(76) = .43$, $p = .67$). Voor het testen van het totale indirecte effect van het gebruik van *aspectuele en factieve werkwoorden* op de ervaren

bedroefdheid via *geloofwaardigheid* is gebruik gemaakt van bootstrapping. Het 95% betrouwbaarheidsinterval is verkregen met 5000 bootstrap samples (Preacher & Hayes, 2004). Uit deze analyse is gebleken dat het totale indirecte effect (IE = -.02) statistisch significant is: 95%CI = (-.13, .07). Het totale, directe en indirecte effect is weergegeven in Figuur 4.

Figuur 4: Het totale, directe en indirecte effect van het gebruik van Aspectuele en factieve werkwoorden op Bedroefdheid via Geloofwaardigheid.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

5. Discussie

In de eerste hypothese werd verwacht dat het ten onrechte een beroep doen op de affectieve common ground doormiddel van modale partikels zou leiden tot een hoger niveau van ervaren negatieve emoties. In dit onderzoek is geen effect gevonden van het ten onrechte een beroep doen op de affectieve common ground middels het gebruik van modale partikels op het ervaren niveau van boosheid, bangheid en bedroefdheid. Hoewel volgens Pennebaker en collega's (2003a) modale partikels kunnen verwijzen naar een emotionele staat en volgens Enfield (2006b) het terecht refereren aan een affectieve common ground de productie van affectieve responsen gestimuleerd wordt, is het tegenovergestelde in dit onderzoek niet aangetoond: het ten onrechte een beroep doen op de affectieve common ground doormiddel van modale partikels heeft niet geleid tot een hoger niveau van ervaren negatieve emoties.

De tweede hypothese veronderstelde dat het ten onrechte een beroep doen op de affectieve common ground middels het gebruik van factieve en aspectuele werkwoorden zou leiden tot een hoger niveau van ervaren negatieve emoties. Deze hypothese is niet bevestigd. Er is geen effect gevonden van het gebruik van factieve en aspectuele werkwoorden op de ervaren bangheid en boosheid. Er is wel een significant negatief effect gevonden van het ten onrechte een beroep doen op de affectieve common ground middels het gebruik van aspectuele en factieve werkwoorden op de ervaren bedroefdheid. Het ten onrechte een beroep doen op de affectieve common ground middels het gebruik van aspectuele en factieve werkwoorden heeft geleid tot een lager niveau van ervaren bedroefdheid. Het gevonden effect is dus juist het tegenovergestelde van wat verwacht werd; de verwachting was dat het ten onrechte een beroep doen op de affectieve common ground zou leiden tot een hoger niveau van ervaren negatieve emoties. De lage score op negatieve emoties kan gedeeltelijk verklaard worden door geloofwaardigheid. In de derde hypothese is onderzocht of geloofwaardigheid een mediërende rol speelt, hieruit is gebleken dat zowel het directe als het indirecte effect significant zijn. Het directe effect van het schenden van de affectieve common ground op negatieve emoties kan niet verklaard worden door geloofwaardigheid. Dit significante negatieve effect is alleen gevonden in de drank tekst, in de telefoon tekst en de geld tekst zijn geen significante effecten gevonden.

In de derde hypothese werd verwacht dat de relatie tussen het schenden van de affectieve common ground en de ervaren negatieve emoties in de dranktekst gemedieerd zou worden door de geloofwaardigheid, een hoger niveau van ervaren geloofwaardigheid zou leiden tot een hoger niveau van ervaren negatieve emoties. Deze hypothese is wel bevestigd. Het negatieve effect van het schenden van de affectieve common ground middels het gebruik van aspectuele en factieve werkwoorden op de ervaren negatieve emoties wordt gedeeltelijk gemedieerd door geloofwaardigheid. Zowel het directe effect als het totale indirecte effect is significant

gebleken. Dit houdt in dat hoe minder geloofwaardig een tekst wordt gevonden, hoe minder negatieve emoties de tekst veroorzaakt. Hoe geloofwaardiger een tekst dus is, hoe meer negatieve emoties een tekst zal veroorzaken. Deze bevindingen verklaren ook het gevonden negatieve effect van de tweede hypothese. Dat de proefpersonen de tekst waarin ten onrechte een beroep werd gedaan op de affectieve common ground middels het gebruik van aspectuele en factieve werkwoorden minder geloofwaardig vonden dan de neutrale tekst kan voor een gedeelte verklaren waarom de participanten minder negatieve emoties hebben ervaren. Het gevonden significante negatieve effect van het gebruiken van aspectuele en factieve werkwoorden op geloofwaardigheid is in lijn met eerder onderzoek door Coppen (2009), waarin gesteld wordt dat de hele zin waarheidswaarde mist wanneer het complement dat door een factief werkwoord wordt veronderstelt niet klopt. Ook in het geval van aspectuele werkwoorden mist de hele zin waarheidswaarde wanneer de presuppositie niet klopt (Strawson, 1950). Dat er minder negatieve emoties worden ervaren als gevolg van een lager niveau van ervaren geloofwaardigheid is dus in lijn met de verwachtingen.

In dit onderzoek is niet duidelijk geworden of de presupposities geaccommodeerd werden en welke rol het al dan niet accommoderen van de presupposities heeft gehad op de ervaren negatieve emoties. Wanneer een ontvanger nieuwe informatie krijgt waarvan de zender aannam dat deze tot de common ground behoorde kan de ontvanger deze informatie ofwel accommoderen, ofwel verwerpen (Stalnaker, 1970). In dit onderzoek werden de presupposities welke getriggerd werden door het gebruik van de aspectuele en factieve werkwoorden minder geloofwaardig gevonden. Volgens Stalnaker (1978) is het niet noodzakelijk om nieuwe informatie te geloven om deze toe te kunnen voegen aan de common ground. Ongeloofwaardige presupposities kunnen in het belang van het gesprek toch geaccommodeerd worden. Volgens Von Fintel is het geloven van een presuppositie een voorwaarde voor het accommoderen ervan, het onterecht refereren aan de common ground zal dus, als dit waar is, alleen een emotionele

reactie kunnen veroorzaken wanneer de ontvanger de inhoud van de presuppositie gelooft (Von Fintel, 2008). Er zijn dus twee mogelijkheden in dit onderzoek met betrekking tot accommoderen: de presupposities werden verworpen of de presupposities werden geaccommodeerd maar niet geloofd. Als Stalnaker gelijk heeft is het dus niet noodzakelijk dat de inhoud van de presuppositie geloofd wordt om een emotionele reactie te veroorzaken (Stalnaker, 1978). Omdat in dit onderzoek een lager niveau van ervaren geloofwaardigheid geleid heeft tot een lager niveau van ervaren negatieve emoties, lijkt Von Fintel gelijk te hebben. Uit dit onderzoek volgt de vraag of presupposities geaccommodeerd of verworpen worden en in hoeverre het al dan niet accommoderen van presupposities invloed heeft op de ervaren negatieve emoties. Deze vraag kan interessant zijn voor vervolgonderzoek.

Een belangrijke beperking van dit onderzoek kan gevonden worden in de wijze waarop de manipulaties zijn uitgevoerd. Mogelijk hebben de participanten zich niet voldoende kunnen identificeren met de aangeschreven persoon in de brief. Een persoon zal meer negatieve emoties ervaren wanneer de affectieve common ground wordt geschonden in een conflict in het dagelijks leven dan wanneer de affectieve common ground wordt geschonden in een denkbeeldig conflict. In dit onderzoek is de participanten gevraagd zich te identificeren met de aangeschreven persoon in drie korte brieven van ieder niet meer dan 250 woorden. Het is niet realistisch om te verwachten dat participanten zich driemaal optimaal kunnen identificeren met zo'n korte tekst. De manipulatie zou mogelijk effectiever kunnen zijn wanneer participanten gevraagd wordt zich identificeren met één persoon in één tekst. Deze tekst zou dan een stuk langer kunnen zijn dan de 250 woorden waar de teksten in dit onderzoek uit bestonden. Op deze manier krijgen participanten langer de tijd om zich te identificeren met de aangeschreven persoon, waardoor het schenden van de affectieve common ground mogelijk meer effect heeft op de ervaren emoties. Uit onderzoek van Oatley (1995) en Zillmann (2006) is gebleken dat wanneer een lezer zich kan identificeren met een karakter, de lezer de gebeurtenissen ziet door

de ogen van dat karakter en de illusie kan hebben dit karakter te zijn. Een lezer die zich kan identificeren met een karakter kan gevoelens en emoties ervaren die het karakter ook kan ervaren (Cohen, 2018; Tan, 1995). Voor vervolgonderzoek kan het dus interessant zijn om ervoor te zorgen dat de participanten zich beter kunnen identificeren met de aangeschreven persoon, bijvoorbeeld door ten onrechte een beroep te doen op de common ground in een emotioneel conflict waar de participant in zijn of haar privéleven bij betrokken is.

Een andere belangrijke beperking van dit onderzoek is dat de onderlinge inwisselbaarheid van de verschillende teksten niet vooraf is getest doormiddel van een pretest. Achteraf is gebleken dat de drank, geld en telefoon teksten niet onderling inwisselbaar zijn. Dit heeft ervoor gezorgd dat er meer verschillende analyses moesten worden uitgevoerd. Het aantal participanten per analyse was hierdoor kleiner. De resultaten waren beter te generaliseren geweest bij een hoger aantal participanten. Voor vervolgonderzoek zou het raadzaam zijn om wel vooraf te testen of teksten onderling inwisselbaar zijn.

Een positieve kant van dit onderzoek komt voort uit de bovenstaand beschreven beperking. Doordat in dit onderzoek gebruik is gemaakt van teksten met drie verschillende onderwerpen is gebleken dat het onderwerp van een tekst een rol speelt in de ervaren negatieve emoties. Voorafgaand aan het onderzoek werd hier geen rekening mee gehouden, in dit onderzoek is hier dus ook niet naar gezocht. Deze resultaten zijn toevallig gevonden maar wel erg relevant voor vervolgonderzoek.

6. Conclusie

Het ten onrechte een beroep doen op de common ground doormiddel van het gebruik van partikels heeft geen effect op de ervaren negatieve emoties (bangheid, boosheid en bedroefdheid). Het gebruik van aspectuele en factieve werkwoorden waarmee ten onrechte een beroep wordt gedaan op de affectieve common ground leidt ook niet tot meer ervaren bangheid

en boosheid. Er is wel een negatief effect gevonden van de affectieve common ground middels het gebruik van aspectuele en factieve werkwoorden op de ervaren bedroefdheid. Deze relatie wordt gedeeltelijk gemedieerd door geloofwaardigheid. Het ervaren van negatieve emoties wordt bewerkstelligd als er sprake is van geloof. Doordat de dranktekst waarin ten onrechte een beroep werd gedaan op de affectieve common ground middels het gebruik van aspectuele en factieve werkwoorden minder geloofwaardig werd gevonden door de participanten, hebben zij ook minder bedroefdheid ervaren.

Referenties

- Barrett, L. F., Tsai, J., Niedenthal, P., Winkielman, P., Wright, C., Rauch, S., Ochsner, K., Quigley, K., Desteno, D., & Devine, P. (2006). *Solving the Emotion Paradox : Categorization and the Experience of Emotion*. 10(1), 20–46.
- Beaver, D. I. (1997). Presupposition. In *Handbook of Logic and Language* (pp. 939–1008). Elsevier B.V. <https://doi.org/10.1016/B978-044481714-3/50022-9>
- Buchholz, M. B. (2016). Conversational Errors and Common Ground Activities in Psychotherapy Conversational Errors and Common Ground Activities in Psychotherapy - Insights from Conversation Analysis. *International Journal of Psychological Studies*, 8(3), 134–153. <https://doi.org/10.5539/ijps.v8n3p134>
- Chen, Y. (2012). The Features and the Functions of the Presupposition in Verbal Communication. *Foreign Language and Literature*, 4, 17.
- Clark, H. H., & Brennan, S. E. (1991). Grounding in communication. In *Perspectives on socially shared cognition*. (pp. 222–233). <https://doi.org/10.1037/10096-006>
- Cohen, J. (2018). Defining Identification: A Theoretical Look at the Identification of Audiences With Media Characters. *Advances in Foundational Mass Communication Theories*, 5436, 253–272. <https://doi.org/10.4324/9781315164441-14>
- Coppen, P.-A. (2009). Linguïstisch Miniatuurje CXXIX: Als je ergernis maar goed zit. *Neerlandistiek. Online Tijdschrift Voor Taal- En Letterkundig Onderzoek*, 2009(03).
- Coviello, L., Sohn, Y., Kramer, A. D. I., Marlow, C., Franceschetti, M., Christakis, N. A., & Fowler, J. H. (2014). *Detecting Emotional Contagion in Massive Social Networks*. 9(3), 1–6. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0090315>
- Dewaele, J.-M. (2006). Taal en emotie. *Taalwerk*, 16–18.
- Diewald, G. (2006). Discourse Particles and Modal Particles as Grammatical Elements. In *Approaches to Discourse Particles* (pp. 403–426).

- Eichstaedt, J. C., Schwartz, H. A., Kern, M. L., Park, G., Labarthe, D. R., Merchant, R. M., Jha, S., Agrawal, M., Dziurzynski, L. A., Sap, M., Weeg, C., Larson, E. E., Ungar, L. H., & Seligman, M. E. P. (2015). Psychological Language on Twitter Predicts County-Level Heart Disease Mortality. *Psychological Science*, 26(2), 159–169.
<https://doi.org/10.1177/0956797614557867>
- Ekman, P. (1999). Basic Emotions. In T. Dalgleish & M. Power (Eds.), *Handbook of Cognition and Emotion* (pp. 45–60). John Wiley & Sons Ltd.
- Ekman, P. E., & Davidson, R. J. (1994). *The nature of emotion: Fundamental questions*. Oxford University Press.
- Ekman, P., & Friesen, W. (2003). Unmasking the face: A guide to recognizing emotions from facial clues. In *Unmasking the face: A guide to recognizing emotions from facial clues*. Prentice-Hall.
- Enfield, N. J. (2006a). Common ground as a resource for social affiliation. *Intention, Common Ground and the Egocentric Speaker-Hearer*, 223–254.
- Enfield, N. J. (2006b). Social Consequences of Common Ground. In *Roots of human sociality* (pp. 399–430). Berg Publishers.
- Engelen, U., De Peuter, S., & Victoir, A. (2006). Verdere validering van de Positive and Negative Affect Schedule (PANAS) en vergelijking van twee Nederlandstalige versies. *Gedrag En Gezondheid*, 34, 61–70. <https://doi.org/10.1007/BF03087979>
- Fintel, Kai Von. (2008). What is presupposition accomodation, again? *Philosophy of Language*, 22, 137–170.
- Foolen, A. (1993). *De betekenis van partikels* [Katholieke Universiteit Nijmegen].
<https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/93646/93646.pdf>
- Foolen, A. (2012). The relevance of emotion for language and linguistics. In *Moving Ourselves, Moving Others. Motion and emotion in intersubjectivity, consciousness and*

- language*. (pp. 347–368). John Benjamins Publishing Company.
<https://doi.org/10.1075/ceb.6.13foo>
- Frege, G. (1892). On sense and reference. In *Meaning and reference* (A. W. Moor, pp. 23–42). Oxford University Press. <http://library1.nida.ac.th/termpaper6/sd/2554/19755.pdf>
- Fussell, S. R. (2002). *The Verbal Communication of Emotions*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Fussell, S. R., & Moss, M. M. (1996). Figurative Language in Emotional Communication. *Social and Cognitive Approaches to Interpersonal Communication*, 113–141.
- Gu, S., Wang, F., Yuan, T., Guo, B., & Huang, J. H. (2015). Differentiation of Primary Emotions through Neuromodulators: Review of Literature. *International Journal of Neurology Research*, 1(2), 43–50.
- Gu, S., Wang, W., Wang, F., & Huang, J. H. (2016). Neuromodulator and Emotion Biomarker for Stress Induced Mental Disorders. *Neural Plasticity*, 2016, 1–6.
<https://doi.org/10.1155/2016/2609128>
- Haeseryn, W., Romijn, K., Geerts, G., De Rooij, J., & Van den Toorn, M. C. (1997). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Martinus Nijhoff Uitgevers.
- Hausser, R. (1976). Presuppositions in Montague Language. *Theoretical Linguistics*, 3(1–3).
- Jack, R. E., Garrod, O. G. B., & Schyns, P. G. (2014). Dynamic facial expressions of emotion transmit an evolving hierarchy of signals over time. *Current Biology*, 24(2), 187–192.
<https://doi.org/10.1016/j.cub.2013.11.064>
- Jones, N. M., Wojcik, S. P., Sweeting, J., & Silver, R. C. (2016). Tweeting negative emotion: An investigation of Twitter data in the aftermath of violence on college campuses. *Psychological Methods*, 21(4), 526–541.
- Kaplan, D. (1970). What is Russell’s Theory of Descriptions? *Physics, Logic, and History*, 277–295. https://doi.org/10.1007/978-1-4684-1749-4_17

- Karagjosova, E. (2004). *The meaning and function of German modal particles*. Freie Universität Berlin.
- Karttunen, L. (1971a). Counterfactual Conditionals. *Linguistic Inquiry*, 2(4), 566–569.
- Karttunen, L. (1971b). Some observations on factivity. *Paper in Linguistics*, 4(1), 55–69.
<https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1080/08351817109370248> PLEASE
- Karttunen, L. (2016). Presupposition: What went wrong ? *Proceedings of SALT*, 26, 705–731.
- Keenan, E. L. (1972). On Semantically Based Grammar. *Linguistic Inquiry*, 3(4), 413–461.
- Kramer, A. D. I. (2010). An unobtrusive behavioral model of “gross national happiness.” *Conference on Human Factors in Computing Systems - Proceedings*, 1, 287–290.
<https://doi.org/10.1145/1753326.1753369>
- Kramer, A. D. I. (2012). The spread of emotion via Facebook. *Conference on Human Factors in Computing Systems - Proceedings*, 767–770.
<https://doi.org/10.1145/2207676.2207787>
- Kross, E., Verduyn, P., Boyer, M., Drake, B., Gainsburg, I., Vickers, B., Ybarra, O., & Jonides, J. (2019). Does Counting Emotion Words on Online Social Networks Provide a Window Into People ’ s Subjective Experience of Emotion ? A Case Study on Facebook. *American Psychological Association*, 19(1), 97–107.
- Michels, W. J. (2014). *Essentie van communicatie*. Noordhoff.
- Oatley, K. (1995). A taxonomy of the emotions of literary response and a theory of identification in fictional narrative. *Poetics*, 23(1–2), 53–74.
[https://doi.org/10.1016/0304-422X\(94\)P4296-S](https://doi.org/10.1016/0304-422X(94)P4296-S)
- Pang, B., & Lee, L. (2008). Opinion Mining and Sentiment Analysis. *Information Retrieval*, 2, 1–135.
- Peeters, F. P. M. L., Ponds, R. W. H. M., & Vermeeren, M. T. G. (1996). Affectiviteit en zelfbeoordeling van depressie en angst. *Tijdschrift Voor Psychiatrie*, 38(3), 240–250.

- Pell, M. D., Monetta, L., Paulmann, S., & Kotz, S. A. (2009). Recognizing Emotions in a Foreign Language. *Journal of Nonverbal Behavior*, 33(2), 107–120.
<https://doi.org/10.1007/s10919-008-0065-7>
- Pennebaker, J. W., Booth, R. J., & Francis, M. E. (2007). *Operator 's Manual Linguistic Inquiry and Word Count: LIWC2007*. LIWC.net.
- Pennebaker, J. W., Mehl, M. R., & Niederhoffer, K. G. (2003). Psychological Aspects of Natural Language Use: Our Words, Our Selves. *Annual Review of Psychology*, 54, 547–577. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.54.101601.145041>
- Plutchik, R. (1962). *The emotions: Facts, theories and a new model*. Random House.
- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior Research Methods, Instruments & Computers*, 36(4), 717–731. <https://doi.org/10.1002/jcp.28952>
- Repp, S. (2013). Common Ground Management: Modal particles, Illocutionary Negation and VERUM 1. In *Beyond expressives: Explorations in use-conditional meaning* (pp. 1–34). Oxford University Press.
- Russel, B. (1905). On denoting. *Mind*, 14(56), 479–493.
<https://doi.org/10.1093/mind/XIV.4.479>
- Sauerland, U. (2006). Implicated Presuppositions. In *Sentence and Context*. Mouton de Gruyter.
- Schmider, E., Ziegler, M., Danay, E., Beyer, L., & Bühner, M. (2010). Is It Really Robust?: Reinvestigating the robustness of ANOVA against violations of the normal distribution assumption. *Methodology*, 6(4), 147–151. <https://doi.org/10.1027/1614-2241/a000016>
- Scoville, R. P., & Gordon, A. M. (1980). Children's understanding of factive presuppositions: An experiment and a review. *Journal of Child Language*, 7(2), 381–399.
<https://doi.org/10.1017/S0305000900002695>

- Snelder, K. S. (2011). *Is het rechtvaardig dat men overmatig eetgedrag toeschrijft aan negatieve emoties ? Misattributie van emoties door normoverschrijding bij overmatig eetgedrag*. Universiteit Utrecht.
- Stalnaker. (1970). Pragmatics. *Synthese*, 22, 272–289. <https://doi.org/10.1007/BF00413603>
- Stalnaker. (1978). Assertion. *Syntax and Semantics*, 9, 315–332.
- Stalnaker, R. (1975). *Contemporary Research in Philosophical Logic and Linguistic Semantics* (D. Hockney, W. Harper, & B. Freed (eds.)). D. Reidel Publishing Company.
- Stalnaker, R. (1998). On the Representation of Context. *Journal of Logic, Language, and Information*, 7, 3–19. <https://doi.org/10.1023/A:1008254815298>
- Stalnaker, R. (2002). Common Ground. *Linguistics and Philosophy*, 25(5/6), 701–721.
- Strawson, P. F. (1950). On Referring. *Mind*, 59(235), 320–344.
- Tan, E. S. H. (1995). Film-induced affect as a witness emotion. *Poetics*, 23(1–2), 7–32. [https://doi.org/10.1016/0304-422X\(94\)00024-Z](https://doi.org/10.1016/0304-422X(94)00024-Z)
- Tausczik, Y. R., & Pennebaker, J. W. (2010). The Psychological Meaning of Words: LIWC and Computerized Text Analysis Methods. *Journal of Language and Social Psychology*, 29(1), 24–54. <https://doi.org/10.1177/0261927X09351676>
- Thurmair, M. (1989). *Modalpartikeln und ihre Kombinationen*. Max Niemeyer Verlag.
- Tomkins, S. S., & McCarter, R. (1964). What and where are the primary affects? Some evidence for a theory. *Perceptual and Motor Skills*, 18(1), 119–158. <https://doi.org/10.2466/pms.1964.18.1.119>
- Tompkins, S. S. (1963). Affect, imagery, consciousness: II. The Negative Affects. In *Affect, imagery, consciousness: II. The Negative Affects*. Springer.
- Valeri, L., & VanderWeele, T. J. (2013). Mediation analysis allowing for exposure-mediator interactions and causal interpretation: Theoretical assumptions and implementation with SAS and SPSS macros. *Psychological Methods*, 18(2), 137–150.

<https://doi.org/10.1037/a0031034>

- Van Balen, E., Caspers, J., & Van der Wouden, T. (2010). Modale partikels in het Nederlands als tweede taal: aanwijzingen voor een vaste verwerkingsvolgorde. *Internationale Neerlandistiek*, 48(2), 31–40.
- Van Berkum, J. J. A. (2011). *Zonder gevoel geen taal*. Universiteit van Utrecht.
- Van der Sandt, R. A. (1982). *Kontekst en presuppositie*. Nijmegen Institute of Semantics.
- Van der Wouden, T. (2000). *Partikels: naar een partikelwoordenboek voor het Nederlands*.
https://tonvanderwouden.nl/index_files/papers/nt-partwdb.pdf
- Van Fraassen, B. (1968). Presupposition, Implication, and Self-Reference. *The Journal of Philosophy*, 65(5), 136–152.
- Van Fraassen, B. (1969). Presuppositions: Supervaluations and Free Logic. In *The Logical Way of Doing Things* (K. Lambert, pp. 67–92). Yale University Press.
- Van Fraassen, B. (1971). *Formal Semantics and Logic*. Macmillan Company.
- Von Fintel, K. (2008). What Is Presupposition Accommodation , Again ? *Philosophical Perspectives*, 22, 137–170.
- Wang, W., Hernandez, I., Newman, D. A., & He, J. (2016). Twitter Analysis : Studying US Weekly Trends in Work Stress and Emotion. *Applied Psychology: An International Review*, 65(2), 355–378. <https://doi.org/10.1111/apps.12065>
- Zheng, Z., Gu, S., Lei, Y., Lu, S., Wang, W., Li, Y., & Wang, F. (2016). Safety Needs Mediate Stressful Events Induced Mental Disorders. *Neural Plasticity*.
<https://doi.org/10.1155/2016/8058093>
- Zijlstra, H., Van Meerveld, T., Van Middendorp, H., Pennebaker, J. W., & Geenen, R. (2004). Development of the Dutch version of the Linguistic Inquiry and Word Count (LIWC), computerized text analysis program. *Gedrag En Gezondheid*, 32(4), 271–281.
- Zillmann, D. (2006). Empathy: Affective reactivity to others' emotional experiences.

Psychology of Entertainment, 151–181.

Bijlagen

Bijlage 1: Common ground schetsen

Stel je het volgende voor:

Jij hebt 200 euro geleend van de vriend(in) die je de brief schrijft. Dit bedrag is nog niet terugbetaald en inmiddels is er over gesproken dit in delen te gaan betalen. Jij hebt sindsdien maar een keer per app met hem/haar gesproken; toen had je het geld (nog) niet. Je hebt ook wel eens niet teruggebeld of een berichtje onbeantwoord gelaten.

Volgens jou is dit precies wat er is gebeurd. Nu krijg je de volgende brief. Leef je zoveel mogelijk in als de aangesproken persoon in deze brief.

Stel je het volgende voor:

Vorige maand heb jij een telefoon geleend van de vriend(in) die jou deze brief schrijft. Gisteren heb je de telefoon weer teruggegeven. Later zag de vriend(in) dat er barsten in het scherm van de telefoon zitten. Bij het teruggeven van de telefoon hebben jullie het niet gehad over beschadigingen aan het toestel.

Volgens jou is dit precies wat er is gebeurd. Nu krijg je de volgende brief. Leef je zoveel mogelijk in als de aangesproken persoon in deze brief.

Stel je het volgende voor:

De vriend(in) die jou de brief schrijft heeft jou toevertrouwd hij/zij af en toe te veel drinkt. Deze vriend(in) heeft jou gevraagd er niet met andere mensen over te spreken. Nu blijkt ook een buitenstaander te weten dat deze vriend(in) af en toe te veel drinkt. Met de dingen die jij deze vriend(in) in het verleden hebt toevertrouwd is deze vriend(in) altijd zorgvuldig omgegaan.

Volgens jou is dit precies wat er is gebeurd. Nu krijg je de volgende brief. Leef je zoveel mogelijk in als de aangesproken persoon in deze brief.

Bijlage 2: Teksten in de neutrale conditie

Een aantal maanden terug heb je €200 van me geleend omdat je die maand onverwachte uitgaven had en niet voldoende geld had om het einde van de maand te redden. Je zou die 200 euro binnen twee weken aan me terugbetalen maar ik heb nog niets ontvangen. Als ik je erover app lijkt het alsof je niet op mijn berichtjes reageert of vertel je mij dat je geen geld hebt. Het is niet juist om te zeggen dat je geen geld hebt. Ik denk te weten dat je een goede baan hebt en dat je voldoende geld hebt voor weekendjes weg en regelmatig buiten de deur eten. Ik heb je, toen je aangaf geen geld te hebben, aangeboden om in delen te betalen. Je zei dat je het een goed idee vond om vier maanden lang iedere maand 50 euro terug te betalen en dat dit je zou lukken. Inmiddels zijn we twee maanden verder en heb ik nog geen geld ontvangen en niets meer van je gehoord. Ik vind het onbegrijpelijk dat je de telefoon niet op lijkt te nemen als ik je bel en ook niet lijkt te reageren op de berichtjes die ik je stuur. Ik heb je die 200 euro geleend met de beste bedoelingen, om je uit de brand te helpen. Ik vind het belangrijk om mijn vrienden te helpen wanneer ze me nodig hebben en volgens mij ben jij daar onzorgvuldig mee omgesprongen. Ik ben teleurgesteld en je gedrag rijmt naar mijn idee niet met echte vriendschap.

Toen ik je vorige maand mijn oude telefoon uitleende was deze nog in goede conditie. Hij werkte naar behoren en er zaten geen beschadigingen op. Toen ik de telefoon gisteren van je terugkreeg was dit helaas anders, het scherm is volledig gebarsten. Daarbij lijkt je dit voor mij te willen verzwijgen. Ik vind het niet netjes dat je mijn spullen niet zo zorgvuldig hebt behandeld. Je had op z'n minst aan kunnen geven dat er een ongelukje met het scherm gebeurd is toen je de telefoon gisteren aan me teruggaf. Als ik had geweten dat je mijn telefoon zo onzorgvuldig zou behandelen had ik je die denk ik liever niet geleend. Ik wil geloven dat een ongelukje kan gebeuren. Maar ik vermoed dat je mijn telefoon niet zorgvuldig behandeld hebt en dit naar mijn idee hebt verzwegen. Ondanks dat ik zelf de telefoon op dit moment niet gebruik, wil ik graag dat je de kosten voor het vervangen van het scherm dat jij vermoedelijk kapot hebt gemaakt aan mij vergoedt. Ik ben zelf altijd erg zuinig op het toestel geweest en ik vind het belangrijk dat het scherm hersteld wordt. Als ik het toestel zelf weer wil gebruiken of wil verkopen wil ik dat het scherm weer in nette staat is. Ik hoop dat we het op deze manier samen op kunnen lossen.

Toen ik gisteren aan Vera vroeg of ze zin had om samen iets te drinken vroeg ze mij of dat verstandig was in mijn situatie. Ik schrok natuurlijk en vroeg haar waarom. Ze vertelde me dat ze had gehoord dat ik een alcoholprobleem heb. Jij bent de enige persoon aan wie ik verteld heb dat ik vind dat ik af en toe te veel drink en hierdoor denk ik te weten dat jij je mond voorbij hebt gepraat. Toen ik het je vertelde heb ik er nota bene bij gezegd dat ik dit graag onder ons wilde houden. Dat jij met andere mensen gepraat lijkt te hebben over hetgeen ik je in vertrouwen heb verteld en het hebt doen lijken dat ik te veel drink vind ik heel erg. Het doet mij pijn te geloven dat jij het verhaal dat ik je in vertrouwen heb verteld hebt doorverteld. Als je je zorgen maakte had je die naar mij kunnen uiten. Dat je het er in plaats van met mij met een buitenstaander over zou hebben vind ik een akelig idee. Met de dingen die jij mij in het verleden hebt toevertrouwd heb ik immers ook zorgvuldig gehandeld. Ik heb er spijt van dat ik jou in vertrouwen heb genomen en ik vind het heel jammer om te moeten denken dat je de geheimen van je vrienden doorvertelt. Ik had dit niet van jou verwacht.

Bijlage 3: Teksten in de modale partikel conditie

Een aantal maanden terug heb je €200 van me geleend omdat je die maand onverwachte uitgaven had en niet voldoende geld had om het einde van de maand te redden. Je zou die 200 euro binnen twee weken aan me terugbetalen maar ik heb nog niets ontvangen. Steeds als ik je erover app lijkt het alsof je niet op mijn berichtjes reageert of vertel je mij dat je geen geld hebt. Het is toch niet juist om te zeggen dat je geen geld hebt. Ik denk te weten dat je een goede baan hebt en dat je wel voldoende geld hebt voor weekendjes weg en regelmatig buiten de deur eten. Ik heb je, toen je aangaf geen geld te hebben, aangeboden om in delen te betalen. Je zei dat je het een goed idee vond om vier maanden lang iedere maand 50 euro terug te betalen en dat dit je zou lukken. Inmiddels zijn we twee maanden verder en heb ik nog steeds geen geld ontvangen en niets meer van je gehoord. Ik vind het onbegrijpelijk dat je de telefoon niet op lijkt te nemen als ik je bel en ook niet meer lijkt te reageren op de berichtjes die ik je stuur. Ik heb je die 200 euro toch geleend met de beste bedoelingen, om je uit de brand te helpen. Ik vind het toevallig belangrijk om mijn vrienden te helpen wanneer ze me nodig hebben en volgens mij ben jij daar onzorgvuldig mee omgesprongen. Ik ben heel teleurgesteld en je gedrag rijmt naar mijn idee gewoon niet met echte vriendschap.

Toen ik je vorige maand mijn oude telefoon uitleende was deze nog in goede conditie. Hij werkte naar behoren en er zaten geen beschadigingen op. Maar toen ik de telefoon gisteren van je terugkreeg was dit helaas anders, het scherm is volledig gebarsten. Daarbij lijkt je dit gewoon voor mij te willen verzwijgen. Ik vind het niet netjes dat je mijn spullen niet zo zorgvuldig hebt behandeld. Je had toch op z'n minst aan kunnen geven dat er een ongelukje met het scherm gebeurd is toen je de telefoon gisteren aan me teruggaf. Als ik had geweten dat je mijn telefoon zo onzorgvuldig zou behandelen had ik je die liever niet geleend hoor. Ik begrijp dat een ongelukje kan gebeuren maar ik ben wel erg teleurgesteld in het feit dat je mijn telefoon niet zorgvuldig behandeld hebt en dit naar mijn idee hebt verzwegen. Ondanks dat ik zelf de telefoon op dit moment niet gebruik, wil ik toch graag dat je de kosten voor het vervangen van het scherm dat je kapot hebt gemaakt aan mij vergoedt. Ik ben nou eenmaal zelf altijd erg zuinig op het toestel geweest en ik vind het gewoon belangrijk dat het scherm hersteld wordt. Als ik het toestel zelf weer wil gebruiken of wil verkopen wil ik dat het scherm weer in nette staat is. Ik hoop dat we het op deze manier samen op kunnen lossen.

Toen ik gisteren aan Vera vroeg of ze zin had om samen iets te drinken vroeg ze mij of dat verstandig was in mijn situatie. Ik schrok natuurlijk en vroeg haar waarom. Ze vertelde me dat ze had gehoord dat ik een alcoholprobleem heb. Jij bent de enige persoon aan wie ik verteld heb dat ik vind dat ik af en toe te veel drink en hierdoor denk ik nu eenmaal te weten dat jij je mond voorbij hebt gepraat. Toen ik het je vertelde heb ik er nota bene bij gezegd dat ik dit graag onder ons wilde houden. Dat jij toch met andere mensen gepraat lijkt te hebben over hetgeen ik je in vertrouwen heb verteld en het hebt doen lijken dat ik te veel drink vind ik heel erg. Het doet mij pijn te geloven dat jij het verhaal dat ik je in vertrouwen heb verteld gewoon hebt doorverteld. Als je je zorgen maakte had je die naar mij kunnen uiten. Dat je het er in plaats van met mij dus met een buitenstaander over zou hebben vind ik een akelig idee. Met de dingen die jij mij in het verleden hebt toevertrouwd heb ik toch ook zorgvuldig gehandeld. Ik heb er spijt van dat ik jou in vertrouwen heb genomen en ik vind het heel jammer om te moeten denken dat je de geheimen van je vrienden dus doorvertelt. Ik had dit niet van jou verwacht hoor.

Bijlage 4: Teksten in de aspectuele en factieve werkwoorden conditie

Een aantal maanden terug heb je €200 van me geleend omdat je die maand onverwachte uitgaven had en niet voldoende geld had om het einde van de maand te redden. Je zou die 200 euro binnen twee weken aan me terugbetalen maar ik heb nog niets ontvangen. Als ik je erover app reageer je niet op mijn berichtjes of vertel je mij dat je geen geld hebt. Het is niet juist om te blijven zeggen dat je geen geld hebt. Ik weet dat je een goede baan hebt en dat je voldoende geld hebt om weekendjes weg te gaan en regelmatig buiten de deur te eten. Ik heb je, toen je aangaf geen geld te hebben, aangeboden om in delen te betalen. Je zei dat je het een goed idee vond om vier maanden lang iedere maand 50 euro terug te betalen en dat dit je zou lukken. Inmiddels zijn we twee maanden verder en heb ik nog geen geld ontvangen en blijf ik niets van je horen. Het verbijstert me dat je de telefoon niet opneemt als ik bel en niet reageert op de berichtjes die ik je stuur. Ik heb je die 200 euro geleend met de beste bedoelingen, om je uit de brand te helpen. Ik vind het belangrijk om mijn vrienden te helpen wanneer ze me nodig hebben en ik besef dat jij daar onzorgvuldig mee om blijft springen. Ik betreur je gedrag en het rijmt niet met echte vriendschap.

Toen ik je vorige maand mijn oude telefoon uitleende was deze nog in goede conditie. Hij werkte naar behoren en er zaten geen beschadigingen op. Toen ik de telefoon gisteren van je terugkreeg was dit helaas anders, het scherm is volledig gebarsten. Daarbij blijf je dit voor mij verzwijgen. Ik betreur dat je mijn spullen onzorgvuldig behandelt. Je had op z'n minst aan kunnen geven dat er een ongelukje met het scherm gebeurd is toen je de telefoon gisteren aan me teruggaf. Ik ben tot de conclusie gekomen dat als ik had geweten dat je mijn telefoon zo onzorgvuldig zou behandelen, ik je die liever niet had geleend. Ik besef dat een ongelukje kan gebeuren. Ik baal ervan dat je mijn telefoon niet zorgvuldig behandeld hebt en dit blijft verzwijgen. Ondanks dat ik zelf de telefoon op dit moment niet gebruik, wil ik graag dat je de kosten voor het vervangen van het scherm, waarvan ik weet dat jij het kapot hebt gemaakt, aan mij vergoedt. Ik ben zelf altijd erg zuinig op het toestel geweest en ik vind het belangrijk dat het scherm hersteld wordt. Als ik het toestel zelf weer wil gebruiken of wil verkopen wil ik dat het scherm weer in nette staat is. Ik hoop dat we het op deze manier samen op kunnen lossen.

Toen ik gisteren aan Vera vroeg of ze zin had om samen iets te drinken vroeg ze mij of dat verstandig was in mijn situatie. Ik schrok natuurlijk en vroeg haar waarom. Ze vertelde me dat ze had gehoord dat ik een alcoholprobleem heb. Jij bent de enige persoon aan wie ik verteld heb dat ik vind dat ik af en toe te veel drink en hierdoor ben ik tot de conclusie gekomen dat jij je mond voorbij hebt gepraat. Toen ik het je vertelde heb ik er nota bene bij gezegd dat ik dit graag onder ons wilde houden. Dat jij met andere mensen gepraat lijkt te hebben over hetgeen ik je in vertrouwen heb verteld en het hebt doen lijken dat ik te veel blijf drinken verwondert me heel erg. Het doet mij pijn om me te realiseren dat jij het verhaal dat ik je in vertrouwen heb verteld hebt doorverteld. Als je je zorgen maakte had je die naar mij kunnen uiten. Dat je er in plaats van met mij met een buitenstaander over hebt gehad betreur ik heel erg. Met de dingen die jij mij in het verleden hebt toevertrouwd blijf ik immers ook zorgvuldig omgaan. Ik heb er spijt van dat ik jou in vertrouwen heb genomen en ik vind het heel jammer om te moeten constateren dat je de geheimen van je vrienden doorvertelt. Ik had dit niet van jou verwacht.

Bijlage 5: Informatiebrief participanten

Doel van het onderzoek Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht te krijgen in de effecten van taal op emoties.

Opzet en duur van het onderzoek Dit onderzoek zal ongeveer 30 minuten duren. Het onderzoek betreft een online vragenlijst. Het is de bedoeling dat je deze vragenlijst in één keer afrondt. Zorg er alsjeblieft voor dat je genoeg tijd reserveert om het onderzoek af te ronden.

Inhoud van de vragenlijst Het onderzoek zal beginnen met enkele demografische vragen. Vervolgens zal je in dit onderzoek drie brieven gaan lezen. Voorafgaand aan iedere brief wordt een korte introductie geschetst. Na het lezen van iedere brief is het de bedoeling dat je een aantal vragen beantwoordt over de brief en emoties.

Vrijwillig Deelname aan dit onderzoek is vrijwillig. Je hebt het recht om niet deel te nemen aan dit onderzoek. Wanneer je deelneemt aan dit onderzoek heb je op ieder moment het recht om je deelname te beëindigen, zonder hiervoor een reden te hoeven geven.

Privacy Alle informatie die wordt verzameld in dit onderzoek, zal vertrouwelijk behandeld worden. Je data wordt geanonimiseerd met een code of een nummer. Er zal geen persoonlijke informatie worden verstrekt zonder dat je hier schriftelijk toestemming voor geeft.

Research Data Management Policy De geanonimiseerde data zal worden opgeslagen voor een periode van 10 jaar. Als de resultaten van dit onderzoek worden gepubliceerd of gepresenteerd zal er geen informatie gepresenteerd worden waardoor jouw persoonlijke identiteit te achterhalen valt.

Beloning Deelname aan dit onderzoek zal worden beloond met 0.5 proefpersoonpunten.

Contact Bij vragen over dit onderzoek kan je contact opnemen met Doortje Tholhuijsen: t.m.a.tholhuijsen@tilburguniversity.edu.

Bijlage 6: Vragenlijst

Wat is je geslacht?

- ☐ Man
- ☐ Vrouw
- ☐ Zeg ik liever niet
-

Wat is je leeftijd?

Wat is je hoogst behaalde opleidingsniveau?

- ☐ Basisonderwijs
- ☐ HAVO
- ☐ VWO
- ☐ HBO
- ☐ Universitaire bachelor
- ☐ Universitaire master
- ☐ Anders, namelijk: _____
-

Wat is je moedertaal?

**** Deelnemers krijgen brief te lezen ****

Klopt deze brief met jouw beeld van wat er is gebeurd?

- ☐ Klopt zeker niet
 - ☐ Klopt niet
 - ☐ Neutraal
 - ☐ Klopt
 - ☐ Klopt helemaal
-

Hoe geloofwaardig vind je de brief?

- ☐ Helemaal niet geloofwaardig
 - ☐ Niet geloofwaardig
 - ☐ Neutraal
 - ☐ Geloofwaardig
 - ☐ Helemaal geloofwaardig
-

In welke mate maakt de brief dat je je schuldig voelt?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
- ☐ Een beetje
- ☐ Matig
- ☐ Erg
- ☐ Heel erg

In welke mate maakt de brief je agressief?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je angstig?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je bang?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je blij?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je boos?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je energiek?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je enthousiast?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je futloos?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je gefrustreerd?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je gespannen?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je neerslachtig?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je nerveus?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je ongerust?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je prikkelbaar?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je somber?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
- ☐ Een beetje
- ☐ Matig
- ☐ Erg
- ☐ Heel erg

In welke mate maakt de brief je trots?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je verdrietig?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je vrolijk?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
 - ☐ Een beetje
 - ☐ Matig
 - ☐ Erg
 - ☐ Heel erg
-

In welke mate maakt de brief je bedroefd?

- ☐ Nauwelijks of geheel niet
- ☐ Een beetje
- ☐ Matig
- ☐ Erg
- ☐ Heel erg